లిటిల్ మాస్టర్స్

త్రిభాషా వ్యాకరణము

రచయిత

కె. రూబెన్ ఎం.ఏ.,

పబ్లిషర్స్ :

నవరత్న బుక్ సెంటర్

28-22-20, రహిమాన్ వీధి,

అరండల్ పేట, విజయవాడ - 2.

లిటిల్ మాస్టర్స్
త్రిభాషా వ్యాకరణము

రచన
కె. రూబెన్, ఎం.ఎ.

ప్రథమ ముద్రణ :
ఫిబ్రవరి-1999

ముఖచిత్రం :
రమణ

28-22-20, రహిమాన్ వీధి,
అరండల్ పేట, విజయవాడ-2.
ఫోన్ : 432813

ప్రింటింగ్ :
హిను ఆఫ్ సెట్
విజయవాడ-2.
ఫోన్ : 438324

వెల : రూ. 30-00

మనవి

ప్రియమైన పాఠకులకు,

నేను 1970లో వ్రాసిన వ్యాకరణము అపోలో పబ్లిషర్సు ద్వారా ప్రచురించబడింది. అది ప్రవేశిక, విశారద, భూషణ్ వంటి హిందీ పరీక్షలకు సిద్ధపడే విద్యార్థుల కొరకు, డిగ్రీ విద్యార్థుల కొరకు వ్రాయబడింది. మీరు చదువనున్న ఈ వ్యాకరణము పరిమాణంలో దానికంటె చాల చిన్నది. అయితే తెలుగు, ఇంగ్లీషు భాషల్లో మంచి ప్రవేశం వుండి హిందీ భాషాజ్ఞానం తక్కువగా వున్న విద్యార్థులకు ఈ పుస్తకం చాల వుపయోగపడగలదు. హిందీ భాషలోని ముఖ్యమైన మాటలు, వాటి అర్థములు మరియు ఉచ్ఛారణ విధానము వివరించబడింది. అన్ని వ్యాకరణ విషయాలతో పాటు నిర్వచనములు, ఉదాహరణలు యివ్వబడినవి. హిందీ-తెలుగు-ఇంగ్లీషు భాషల వ్యాకరణములు సమన్వయపరచబడి ముఖ్యమైన విషయాలు మాత్రమే వ్రాయబడినవి. లింగములు, వచనములు, కాలములు, భాషాభాగములు మొ. అన్ని విషయములతో పాటు కొన్ని సామెతలు కూడ వివరించబడినవి. అయితే వ్యాకరణంలోని నిగూఢ విషయములు వదిలివేయబడినవి. ఈ వ్యాకరణం చదువుట ద్వారా హిందీ వ్యాకరణ జ్ఞానంతో పాటు, తెలుగు, యింగ్లీషు భాషల వ్యాకరణాంశములు కూడ తెలిసికొను అవకాశం లభిస్తుంది. ఈ పుస్తకం వ్రాయమని నన్ను ప్రోత్సహించిన "నవరత్న బుక్ సెంటరు" అధినేత శ్రీ B.K.R. మూర్తి గారికి నా వందనములు.

ఇట్లు

తేది 4-4-1992 — కె. రూబెన్

మా లిటిల్ మాస్టర్స్ విజ్ఞానగ్రంథాలు

1. కంప్యూటర్‌తో కాసేపు
2. న్యూ మోడరన్ ఫోటోగ్రఫి
3. 101 స్వయం ఉపాధిపథకాలు
4. గణిత సూత్రాలు
5. స్పోర్ట్స్ క్విజ్
6. ప్రపంచ ప్రఖ్యాత అవార్డులు - గ్రహీతలు
7. లేటెస్ట్ జనరల్ క్విజ్
8. హిస్టరీ విజ్ఞానం
9. లేటెస్ట్ జనరల్ బిట్స్
10. లేటెస్ట్ సైన్స్ క్విజ్
11. ఇండియా క్విజ్
12. ప్రపంచ క్విజ్
13. ఆంధ్రప్రదేశ్ క్విజ్
14. ప్రశ్నావళి
15. యోగాసనములు
16. పేర్ల డిక్షనరి
17. తెలుగు సామెతలు
18. పిల్లలకు ఆటలు పాటలు
19. క్రికెట్
20. ఫుట్‌బాల్
21. హాకీ
22. చదరంగం
23. టెన్నిస్
24. కబాడి
25. ఎథ్లెటిక్స్
26. సైక్లింగ్
27. ఖోఖో
28. లేడీస్ స్పెషల్ (స్త్రీలకు సలహాలు)
29. రకరకాల వంటలు - పిండి వంటలు

विषय - सूची
CONTENTS
విషయక్రమము

9. क्रिया	Verb	క్రియ
अ) काल	Tense	కాలము
आ) कृदन्त	Participles	
इ) सहायक क्रियायें	Aluxiliary Verbs	సహాయక క్రియలు
ई) संयुक्त क्रियाये	Compound Verbs	సంయుక్త క్రియలు
10. क्रिया विशेषण	Adverb	క్రియావిశేషణము
11. सम्बन्ध सूचक	Preposition	సంబంధ సూచకము
12. समुच्चय बोधक (योजक)	Conjenction	సముచ్చయ బోధ కము
13. विस्मयादि बोधक	Interjection	విస్మయాది బోధ కము
14. वाक्य	Sentence	వాక్యము
15. वाच्य	Voice	వాగర్థము
16. उपसर्ग	Prefix	ఉపసర్గలు
17. प्रत्यय	Suffix	ప్రత్యయములు
18. लोकोक्तियाँ	Proverbs	సామెతలు
19. विलोम शब्द	Antonyms	వ్యతిరేక పదములు
20. समानार्थक शब्द	Synonms	సమానార్థకములు

1. అక్షరములు वर्णमाला

భాష: భాష అనగా మనుష్యులు భావ వ్యక్తీకరణకు ఉపయోగించు శబ్ద సముదాయము. భాషకు మూలము అక్షరములు. అక్షరములతో పదములు, వాక్యాంశములు, వాక్యములు ఏర్పడును.

అక్షరములు : మనిషి ఉచ్చరించు ధ్వనులు అక్షరములు లేక వర్ణములు అనబడును. యివి అర్థయుక్తములు, అర్థ రహితములు అని రెండు రకములు.

పదములు (మాటలు) : అర్థయుక్తమైన అక్షర సముదాయము పదము (శబ్దము మాట) అనబడును. కొన్ని సందర్భములలో ఒకే అక్షరము పదముగా వాడబడును.

వాక్యాంశములు : కొన్ని పదములు కలిసి వాక్యాంశములు

ఏర్పడును. వాక్యాంశము పూర్తి భావమును ప్రకటించదు.

వాక్యము : పూర్తి అర్థమునిచ్చు పదముల సముదాయము వాక్యము అనబడును. వాక్యములో కర్త, కర్మ, క్రియ వుండును. హిందీ భాషలో కర్మ లేకున్నను క్రియ తప్పక వుండును.

హిందీ భాషలో అక్షరములు రెండు రకములు :

1. स्वर Vowels అచ్చులు
2. व्यंजन Consonants హల్లులు

1. అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ఏ ఐ ఓ ఔ అం అః
अ आ इ ई उ ऊ ऋ ए ऐ ओ औ अं अः అచ్చులు

2. व्यंजन CONSONANTS హల్లులు

క क	ఖ ख	గ ग	ఘ घ	ఙ ङ
చ च	ఛ छ	జ ज	ఝ झ	ఞ ञ
ట ट	ఠ ठ	డ ड	ఢ ढ	ణ ण
త त	థ थ	ద द	ధ ध	న न
ప प	ఫ फ	బ ब	భ भ	మ म
య य	ర र	ల ल	వ व	
శ श	ష ष	స स	హ ह	
క్ష क्ष	త్ర त्र	జ్ఞ ज्ञ		

సూచన :

1. హిందీలో తెలుగు భాషలోని ౠ, ఎ, ఒ, చ, జ, ఱ, ళ అను అక్షరములు లేవు.
2. హిందీ భాషలో కొన్ని అక్షరములు (అచ్చులో) రెండు విధములుగా వ్రాయబడుచున్నవి.

అ	ఆ	శ	ఝ	ణ	త్ర
अ	आ	श	झ	ण	त्र

3. హిందీలో సున్న బిందువు రూపములో అక్షరము పైన వ్రాయబడును. అరసున్న అర్ధచంద్రాకారములో అక్షరము పైన వ్రాయబడును.

उदा : पंख, कंस, अंग, चाँद, माँ, आँख।

2. बारहखडी గుణింతము

క	కా	కి	కీ	కు	కూ	కృ	కే	కై	కో	కౌ	కం	కః
क	का	कि	की	कु	कू	कृ	के	कै	को	कौ	कं	कः
గ	గా	గి	గీ	గు	గూ	గృ	గే	గై	గో	గౌ	గం	గః
ग	गा	गि	गी	गु	गू	गृ	गे	गै	गो	गौ	गं	गः
చ	చా	చి	చీ	చు	చూ	చృ	చే	చై	చో	చౌ	చం	చః
च	चा	चि	ची	चु	चू	चृ	चे	चै	चो	चौ	चं	चः
జ	జా	జి	జీ	జు	జూ	జృ	జే	జై	జో	జౌ	జం	జః
ज	जा	जि	जी	जु	जू	जृ	जे	जै	जो	जौ	जं	जः
ట	టా	టి	టీ	టు	టూ	టృ	టే	టై	టో	టౌ	టం	టః
ट	टा	टि	टी	टु	टू	टृ	टे	टै	टो	टौ	टं	टः
డ	డా	డి	డీ	డు	డూ	డృ	డే	డై	డో	డౌ	డం	డః

ड	डा	डि	डी	डु	डू	डृ	डे	डै	डो	डौ	डं	डः
ణ	ణా	ణి	ణీ	ణు	ణూ	ణృ	ణే	ణై	ణో	ణౌ	ణం	ణః
ण	णा	णि	णी	णु	णू	णृ	णे	णै	णो	णौ	णं	णः
త	తా	తి	తీ	తు	తూ	తృ	తే	తై	తో	తౌ	తం	తః
त	ता	ति	ती	तु	तू	तृ	ते	तै	तो	तौ	तं	तः
ద	దా	ది	దీ	దు	దూ	దృ	దే	దై	దో	దౌ	దం	దః
द	दा	दि	दी	दु	दू	दृ	दे	दै	दो	दौ	दं	दः
న	నా	ని	నీ	ను	నూ	నృ	నే	నై	నో	నౌ	నం	నః
न	ना	नि	नी	नु	नू	नृ	ने	नै	नो	नौ	नं	नः
ప	పా	పి	పీ	పు	పూ	పృ	పే	పై	పో	పౌ	పం	పః
प	पा	पि	पी	पु	पू	पृ	पे	पै	पो	पौ	पं	पः
బ	బా	బి	బీ	బు	బూ	బృ	బే	బై	బో	బౌ	బం	బః
ब	बा	बि	बी	बु	बू	बृ	बे	बै	बो	बौ	बं	बः
మ	మా	మి	మీ	ము	మూ	మృ	మే	మై	మో	మౌ	మం	మః
म	मा	मि	मी	मु	मू	मृ	मे	मै	मो	मौ	मं	मः
ర	రా	రి	రీ	రు	రూ	రృ	రే	రై	రో	రౌ	రం	రః
र	रा	रि	री	रु	रू	रृ	रे	रै	रो	रौ	रं	रः
ల	లా	లి	లీ	లు	లూ	లృ	లే	లై	లో	లౌ	లం	లః
ल	ला	लि	ली	लु	लू	लृ	ले	लै	लो	लौ	लं	लः
వ	వా	వి	వీ	వు	వూ	వృ	వే	వై	వో	వౌ	వం	వః
व	वा	वि	वी	वु	वू	वृ	वे	वै	वो	वौ	वं	वः
శ	శా	శి	శీ	శు	శూ	శృ	శే	శై	శో	శౌ	శం	శః
श	शा	शि	शी	शु	शू	शृ	शे	शै	शो	शौ	शं	शः
ష	షా	షి	షీ	షు	షూ	షృ	షే	షై	షో	షౌ	షం	షః
ष	षा	षि	षी	षु	षू	षृ	षे	षै	षो	षौ	षं	षः

స సా సి సీ సు సూ సృ సే సై సో సౌ సం సః
स सा सि सी सु सू सृ से सै सो सौ सं सः
హ హా హి హీ హు హూ హృ హే హై హో హౌ హం హః
ह हा हि ही हु हू हृ हे है हो हौ हं हः

3. (अ) द्वित्वाक्षर ద్విత్వాక్షరములు

ఒక అక్షరము క్రింద అదే అక్షరము వచ్చినచో దానిని ద్విత్వాక్షరము అందురు :

ఉదాహరణ :

क + क = क्क క్క एक्का, शक्की
ग + ग = ग्ग గ్గ सुग्गा,
च + च = च्च చ్చ उच्च, बच्चा
ज + ज = ज्ज జ్జ रज्जु, लज्जा
ट + ट = ट्ट ట్ట खट्टा, बुट्टा
ड + ड = ड्ड డ్డ अड्डा,
ण + ण = ण्ण ణ్ణ विषण्ण
त + त = त्त త్త उत्तम, उत्तर
द + द = द्द ద్ద खद्दर, गद्दी
न + न = न्न న్న अन्न, गन्ना
प + प = प्प ప్ప गप्प, थप्पड
ब + ब = ब्ब బ్బ अब्बा, धब्बा
म + म = म्म మ్మ अम्मा
य + य = य्य య్య अय्यर
र + र = र्र ర్ర जुर्रत, जुर्राब

ल + ल = ल्ल ల్ల అల్లా, झल्ला
व + व = व्व వ్వ अव्वल
स + स = स्स స్స निस्सार, दुस्साहस

(आ) संयुक्ताक्षर సంయుక్తాక్షరములు

వేరు వేరు హల్లులు కలిసినప్పుడు ఏర్పడు శబ్దమును సంయుక్తాక్షరము అందురు.

क् + य = क्य క్య वाक्य, क्या
क् + त = क्त క్త रक्त, मुक्त
श् + व = श्व శ్వ अश्व, नश्वर
ट् + य = ट्य ట్య नाट्य
द् + म = द्म ద్మ पद्म, छद्म वेश
ह् + य = ह्य హ్య बाह्य, असह्य
ष् + ट = ष्ट ష్ట दुष्ट
द् + र = द्र ద్ర दरिद्र, द्रविड
र् + म = र्म ర్మ कर्म, धर्म
प्र + र = प्र ప్ర प्रसाद, प्रमोद
ल् + व = ल्व ల్వ बिल्व
स् + य = स्य స్య स्याही, रहस्य
ख् + य = ख्य ఖ్య ख्याल, ख्याति
ष् + ण = ष्ण ష్ణ उष्ण
ग् + व = ग्व గ్వ ग्वाला
व् + य = व्य వ్య व्यापार
श् + य = श्य శ్య श्यामल, अश्व

సూచన :

1) తెలుగులో సున్న (0) అరసున్న (c) విసర్గము (:) అనునవి వుండును.

2) హిందీలో సున్నకు బదులు బిందువు వాడబడును. బిందువు అక్షరమునకు ప్రక్కన వ్రాయబడక పైన వ్రాయబడును. బిందువును అనుస్వారము అనికూడ అంటారు.
उदा : अंक, पंकज, कंस, अंदर

3) హిందీలో అరసున్న అక్షరము పైన వ్రాయబడును. అర సున్న వ్రాసినపుడు పదమును సగం ముక్కుతోను, సగం నోటితోను ఉచ్చరించవలెను.
उदा : चाँद, माँ, आँधी

4) ఈ క్రింది మాటలను సగం ముక్కుతోను, సగం నోటితోను ఉచ్చరించవలెను. యివి అనునాసికములు అనబడును.
में మేc (మేం అనకూడదు) हूँ హూc (హూం అనకూడదు)
हैं హైc (హైం అనకూడదు) नहीं నహీc (నహీం అనకూడదు)

(इ) उच्चारण (ఉచ్చారణ)

1) హిందీ భాషలో హల్లు చివర ఉన్న మాటలు హలంతములుగా వుచ్చరింపబడును.
घर - ghar - ఘర్
मेज - mez - మేజ్
पेड - ped - పేడ్
मंदिर - mandir - మందిర్
कमल - Kamal - కమల్
कलम - Kalam - కలమ్
बरगद - bargad - బర్‌గద్
मसनद - masnad - మస్‌నద్
कसरत - kasrat - కస్‌రత్

गाय - gai - గాయ్
अनार - anar - అనార్
किताब - kithab - కితాబ్

హిందీలో దీర్ఘము చివర వుండు కొన్ని మాటలు తెలుగులో హ్రస్వములుగా వాడబడుచున్నవి.

विमला - Vimala - విమల
कमला - Kamala - కమల
नदी - nadi - నది
पाठशाला - pathsala - పాఠశాల
लता - Latha - లత
पिता - pitha - పిత
माता - matha - మాత
कविता - Kavitha - కవిత
वनिता - Vanitha - వనిత
ललिता - Lalitha - లలిత
रानी - Rani - రాణి
वाणी - Vani - వాణి

हिन्दी शब्द : उच्चारण विधि
Hindi Words : PRONOUNCIATION
హిందీ మాటలు : ఉచ్చారణ పద్ధతి

హిందీలో రెండక్షరముల పదముల చివరి అకారము సగము మాత్రమే ఉచ్చరింపబడును.

उदा :

फल - ఫల్	बात - బాత్
धन - ధన్	रात - రాత్
अब - అబ్	गीत - గీత్
खत - ఖత్	जीत - జీత్

పై మాటలను ఫల, ధన, అబ, ఖత, రాత, బాత, గీత, జీత అని పలుకరాదు.

2. మూడ హ్రస్వ అక్షరములున్నచో మూడవ అక్షరము, నాలుగు వున్నచో రెండవ, నాలుగవ అక్షరము అయిదక్షరములు న్నచో మూడవ, అయిదవ అక్షరములు పూర్తిగా పలుక బడవు.

उदा: गलत - గలత్ नगर - నగర్
कलम - కలమ్ कमल - కమల్
गडबड - గడ్ బడ్ मसनद - మస్‌నద్
शकरकंद - శకర్ కంద్ अकलमंद - అకల్ మంద్

3. రెండక్షరములు వుండి చివరి అక్షరము సంయుక్తాక్షరమైనచో పూర్తిగా పలుకబడును.

इ, ई, उ అను అక్షరముల తర్వాత य వచ్చినచో य అను అక్షరము పూర్తిగా పలుకబడును.

उदा : धर्म, कर्म, वज्र, इन्द्र, इष्ट, नष्ट, सीप, प्रिय

4. మూడక్షరములు గల దీర్ఘ స్వరాంత పదములలో రెండవ అక్షరములోని అకారము పలుక బడదు.

उदा :

कमरा - కమ్‌రా बकरा - బక్‌రా
तोडना - తోడ్‌నా बोलना - బోల్‌నా

5. నాలుగక్షరములు గల శబ్దములలో రెండవ అక్షరము, లేదా మొదటి అక్షరము సంయుక్తాక్షరమైనపుడు మొదటి అక్షరము పూర్తిగా పలుక బడును.

उदा : पत्रकार - పత్ర్‌కార్, प्रतिदिन - ప్రతిదిన్

నాలుగక్షరములు కలిగిన, దీర్ఘ స్వరాంత పదము లందు మూడవ అక్షరము మీద అకారము పలుకబడదు.

उदा : समझना - సమఝ్‌నా, कचहरी - కచ్‌హరీ

6. హిందీ భాషలో అరబ్బీ, ఫారసీ, ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు మొ.

పరభాషా పదములు కూడ వాడబడుచున్నవి. వాటి ఉచ్చారణలో కొంత ప్రత్యేకత ఉండును. ఆ ప్రత్యేకతను సూచించుటకై అక్షరముల క్రింద బిందువు (.) వుంచబడుచున్నది. బిందువు వున్న అక్షరములను ఆయా భాషల్లో ఉచ్ఛరించిన విధముగా ఉచ్ఛరించవలెను. వాటి ఉచ్చారణా విధానమును ఆయా భాషల పండితులను అడిగి తెలిసికొన వలెను.

क, ख, ग అను అక్షరములు क़, ख़, ग़ అని వ్రాయుబడును. వీని ఉచ్చారణ చిన్న పిల్లలు ఉగ్గు తినునప్పటి ధ్వని వలె వుండును.

ड़, ढ़, ఉచ్ఛరించునపుడు నాలుకను అంగిలిక బాగా తగిలించవలెను. ड़ యొక్క ఉచ్చారణ హిందీలోని ड, ढ లకు మధ్యస్థముగా వుండును.

उदा :

क़लम, क़ैद, क़ुदरत, क़द; क़ाबिल

ख़ाब, ख़बर, ख़ाक, ख़ुशबू, ख़ूबसूरत

ग़लत, शाम, ग़ुस्सा, ग़जब, ग़ौर

సూచన : విద్యార్థులు సులభంగా అర్థం చేసికోవడానికి వీలుగా ఈ అధ్యాయంలో సూచనలు తెలుగులో మాత్రమే యివ్వబడెనవి.

4. शब्द WORDS పదములు

आम	mango	మామిడి
ईख	sugar cane	చెరకు
रोटी	bread	రొట్టె
दही	curd	పెరుగు
इमली	tamarind	చింతకాయ

भात	rice	అన్నము
दूध	milk	పాలు.
दाल	dal	పప్పు
बकरा	goat	మేక
बैल	ox	ఎద్దు
घोडा	horse	గుర్రము
हाथी	elephant	ఏనుగు
कौआ	crow	కాకి
तोता	parrot	చిలుక
गाँय	cow	ఆవు
भैंस	buffalo	బర్రె
ऊँट	camel	ఒంటె
गधा	donkey	గాడిద
मुर्गा	cock	కోడిపుంజు
कबूतर	dove	పావురము
पेड	tree	చెట్టు
घडी	clock	గడియారము
फूल	flowers	పూలు
थाली	plate	పళ్ళెము
खिडकी	window	కిటికీ
ढकनी	lid	మూత
रसोईघर	kitchen	వంటయిల్లు
घर	house	యిల్లు
फल	fruits	పండ్లు
पतंग	kite	గాలిపటము
दरवाजा	gate	ద్వారము
छतरी	umbrella	గొడుగు

कमरा	room	గది
अलमारी	almairah	అలమర
लडका	boy	బాలుడు
आदमी	man	మనుష్యుడు
मामा	uncle	మామ
भाई	brother	సోదరుడు
दोस्त	friend	స్నేహితుడు
बढई	carpenter	వడ్రంగి
लडकी	girl	బాలిక
औरत	woman	స్త్రీ
मामी	aunt	అత్త
बहन	sister	సోదరి
किसान	farmer	రైతు
जुलाहा	weaver	సాలెవాడు
पिता	father	తండ్రి
दादा	grand father	తాత
नाना	mother's father	తాత
चाचा	uncle	చిన్నాయన
माता	mother	తల్లి
दादी	father's mother	నాయనమ్మ
गनी	grand mother	అమ్మమ్మ
ची	aunt	చిన్నమ్మ
ि	class	తరగతి
ज	table	బల్ల
ाठशाला	school	బడి
बगीचा	garden	తోట
मैदान	play ground	ఆటస్థలము

जंगल	forest	అడవి
चीता	leopard	చిరుతపులి
लोमडी	jackal	నక్క
बंदर	monkey	కోతి
कुरसी	chair	కుర్చి
कलम	pen	కలము
अध्यापक	teacher	ఉపాధ్యాయుడు
कमल	lotus	కమలము
खेल	play	ఆట
शेर	lion	సింహము
हरिण	deer	జింక
भालू	bear	ఎలుగుబంటి
खरगोश	rabbit	కుందేలు
रात	night	రాత్రి
सूरज	sun	సూర్యుడు
तारा	star	నక్షత్రము
शाम	evening	సాయంత్రము
आसमान	sky	ఆకాశము
सागर	sea	సముద్రము
दिन	day	పగలు
चांद	moon	చంద్రుడు
सबेरा	morning	ఉదయము
पृथ्वी	earth	భూమి
नदी	river	నది
सडक	road	దారి
शरीर	body	శరీరము
सिर	head	తల
नाक	nose	ముక్కు

Hindi	English	Telugu
जीभ	tongue	నాలుక
मुँह	mouth	నోరు
पैर	leg	కాలు
पीठ	back	వీపు
नख	nail	గోరు
अंग	part	అవయవము
मुख	face	ముఖము
आँख	eye	కన్ను
कान	ear	చెవి
दांत	teeth	దంతములు
हाथ	hand	చెయ్యి
पेट	stomach	పొట్ట
उँगली	finger	వ్రేలు
खून	blood	రక్తము
नस	nerve	నరము
मैं	I	నేను
यह	this	ఇది, ఇతడు, ఈమె, ఈ
ये	these	యివి, వీరు, ఈ
कौन	who	ఎవరు
कहाँ	where	ఎక్కడ
कब	when	ఎప్పుడు
ढ	read	చదువు
र	do	చేయు
न	hear	విను
ोल	open	తెరచు
सो	sleep	నిద్రించు
खेल	play	ఆడు

हँस	laugh	నవ్వు
तुम	you	నీవు, మీరు
वह	that	అది, అతడు, ఆమె, ఆ
वे	they	అవి, వారు
क्या	what	ఏమి
क्यों	why	ఎందుకు
कैसा	how	ఎట్లు
लिख	write	వ్రాయు
देख	see	చూచు
गा	sing	పాడు
बन्द कर	close	మూయు
जाग	awake	మేల్కొను
आराम कर	take rest	విశ్రాంతి తీసికో
रो	weep	ఏడ్చు

शब्द WORDS శబ్దములు

परिभाषा : शब्द एक या ज्यादा अक्षरों से बनता है जो कोई चीज, भाव, या काम का बोध करता है । जैसे घर, कलम, मगर, नगर, लडका.

combination of sounds or its written symbols used as a unit of a language is called word.

Eg : man, tree, river, hill.

ఒకటి లేక అంతకంటె ఎక్కువ అక్షరములతో ఏర్పడి ఏదయినా వస్తువును, భావమును లేదా పనిని సూచించు అక్షర

సముదాయము శబ్దము లేక పదము అనబడును.

ఉదా : యిల్లు, బాలుడు, కలము, కోతి, తినుట.

वाक्य Sentence వాక్యము

परिभाषा : कहने या लिखने वाले का पूरा भाव जो शब्द-समूह प्रकट करता है उसे वाक्य कहते हैं ।

A sentence is a group of words which makes complete sense.

పూర్తి అర్థమునిచ్చు పదముల సముదాయమును వాక్యము అందురు.

वह लडकी सुन्दर है ।

That girl is handsome.

ఆ బాలిక అందముగా వున్నది.

यह आदमी मोटा है ।

This man is stout.

ఆ మనుష్యుడు లావు.

वह घर बडा है ।

That house is big.

ఆ యిల్లు పెద్దది.

वह अपनी भूल मान गया :

He admitted his guilt.

అతడు తన తప్పు ఒప్పుకొనెను.

वाक्यांश Clause వాక్యాంశము

कुछ वाक्य कर्ता और क्रिया के होते हुये भी पूरा अर्थ प्रकट नहीं करते । अभी कुछ सुनने की इच्छा बनी रहती है । ऐसे वाक्य खंड वाक्य कहलाते हैं ।

A clause is a group of words, forming part of a sentence and having a subject and a predicate of its own.

కర్త, క్రియ వుండి కూడ పూర్తి అర్థమును ప్రకటింపని వాక్యమును ఖండిత వాక్యము అందురు. దీనినే వాక్యాంశము అని కూడ అందురు.

उदा : मैने सुना था । నేను విన్నదేమంటే

He admitted ..... అతను ఒప్పుకొన్నది

मेरे वहाँ जाते ही । నేను అక్కడికి వెళ్ళగానే

I cannot say ..... నేను చెప్పలేను ...

5. विधिवाचक IMPERATIVE MOOD విధి వాచకము

क्रिया [illegible] रूप से आदेश, उपदेश अथवा प्रार्थना का [illegible] कहते हैं ।

I[illegible] [illegible]sed to Express a command a precep[illegible] prayer.

ఆజ్ఞ, ఉపదేశము లేదా విన్నపమును తెలియచేయు క్రియా

రూపమును విధివాచకము అందురు.

नियम :

1. विधिवाचक क्रिया का प्रयोग होते समय कर्ता के रूप में "तू", "तुम" अथवा "आप" आते हैं ।
2. 'तू' का प्रयोग नौकरों, बच्चों तथा छोटों केलिये होता है । भगवान केलिये भी होता है ।
3. 'तुम' का प्रयोग अपने सहपाठी, दोस्त और बराबर वालों के साथ होता है ।
4. 'आप' का प्रयोग अपने से बडों, गुरुजनों तथा अधिकारियों केलिये होता है ।
5. 'तू' आने पर क्रिया का धातु रूप प्रयोग किया जाता है । "तुम" आने पर धातु को "ओ" लगता है । आप आने पर "इये" अथवा "जिये" लगता है ।

1. విధి వాచక క్రియను ప్రయోగించునపుడు కర్తగా తూ. తుమ్. ఆప్ అను సర్వనామములు వచ్చును.
2. "తూ" అను మాట నౌకర్లు, పిల్లలు, చిన్నవాండ్ల పట్ల ఉపయోగించబడును. భగవంతునికి కూడా ఉపయోగించ బడును.
3. "తుమ్" అను మాట సహ విద్యార్థులు, స్నేహితులు మరియు సమానమైన వారి పట్ల ఉపయోగింపబడును.
4. "ఆప్" అను మాట తనకంటె పెద్దలు, గురువులు మరియు అధికారుల పట్ల ఉపయోగింపబడును.
5. 'తూ' కర్తగా ఉన్నపుడు క్రియ యొక్క ధాతువులు మాత్రమే ఉపయోగింపబడును. "తుమ్" కర్తగా ఉన్నపుడు ధాతువు తర్వాత "ఓ" జోడించబడును. "ఆప్" కర్తగా ఉన్నపుడు

ధాతువునకు 'ఇయే' 'జియే' జోడించబడును.

उदा :- तू पढ़ - you read - నీవు చదువు

तुम पढ़ो - you read - మీరు చదవండి

आप पढ़िये - you read - తమరు చదవండి

तू कर - you do - నీవు చేయుము

तुम करो - you do - మీరు చేయండి

आप कीजिये - you do - తమరు చేయండి

नोट : विधिवाचक में निषेध का बोध करने केलिये क्रिया के आगे "मत" का प्रयोग होता है । जैसे-तू मत जा, तुम मत लिखो, आप मत पीजिये ।

you don't go, you don't write, you don't drink.

నీవు వెళ్ళవద్దు, మీరు వ్రాయవద్దు, తమరు త్రాగవద్దండి.

विधिवाचक

कुछ उदाहरण वाक्य :

1. तू वहाँ जा ।

   you go there. నీవు అక్కడికి వెళ్ళు.

2. तू गरम पानी ला ।

   you bring hot water. నీవు వేడి నీరు తీసికొనిరా.

3. तू वहाँ बैठ ।

   you sit there. నీవు అక్కడ కూర్చో.

4. तुम किताब लाओ ।

   you bring the book. నీవు పుస్తకము తెమ్ము.

5. रामू ! कागज पर लिखो ।

Ramu! write on the paper. రామూ! కాగితముపై వ్రాయుము.

6. लीला ! शोर मत करो ।

Leela! Don't make noise. లీలా! అల్లరి చేయవద్దు.

7. ललिता ! बेंच पर बैठो ।

Lalitha, Sit on the bench లలితా ! బెంచి పై కూర్చొనుము.

8. आप वहाँ मत ठहरिये ।

Please, don't stay there. తమరు అక్కడ బసచేయకండి.

9. आप काफी मत पीजिये ।

Please, don't drink coffee. తమరు కాఫీ త్రాగవద్దండి.

वह कलम और किताब दीजिये ।

Please give that pen and book.

దయచేసి ఆకలము మరియు పుస్తకము యివ్వండి.

6. संज्ञा NOUN నామవాచకము

परिभाषा :- जो शब्द किसी व्यक्ति, वस्तु, स्थान और गुण के नाम बतातें हैं उन्हें संज्ञा कहते हैं ।

A Noun is a word used for the name of any person, lace, Animal, or thing.

వ్యక్తుల యొక్కయు, స్థలముల యొక్కయు, గుణముల యొక్కయు పేర్లను తెలుపు పదములకు నామవాచకములని పేరు.

ఉదా :- रमेश, ललिता, गाँय, हिमालय, दिल्ली, किताब, साहस

Ramesh, Lalitha, Cow, Himalayas, Delhi, Book, Courage.
రమేష్, లలిత, ఆవు, హిమాలయములు, ఢిల్లీ, పుస్తకము, సాహసము.

संज्ञाओं के पाँच प्रकार हैं।

There are five types of Nouns.

నామవాచకములు అయిదు రకములు.

1. व्यक्तिवाचक संज्ञा - Proper noun - వ్యక్తివాచక నామ వాచకము
2. जातिवाचक संज्ञा - Common noun - సామాన్య నామ వాచకము
3. समूहवाचक संज्ञा - Collective noun - సమూహ వాచక నామవాచకము
4. द्रव्यवाचक संज्ञा - Material noun - ద్రవ్యవాచక నామ వాచకము
5. भाववाचक संज्ञा - Abstract noun - భావవాచక నామ వాచకము

1. व्यक्तिवाचक संज्ञा - Proper noun - వ్యక్తివాచక నామ వాచకము

किसी खास व्यक्ति, वस्तु या स्थान का नाम बताने वाला शब्द व्यक्तिवाचक संज्ञा है।

A proper Noun is the name of a particular person, thing or place.

మనిషి, వస్తువు లేదా స్థానము యొక్క పేరును తెలుపు పదమును వ్యక్తివాచక నామవాచకము అందురు.

उदाः- मनोहर, माधवी, मेज, मद्रास, गंगा

Manohar, Madhavi, Table, Madras, Ganges.

మనోహర, మాధవి, బల్ల, మద్రాసు, గంగ

2. जातिवाचक संज्ञा - Common noun - జాతివాచక నామవాచకము-

जो संज्ञा एक ही जाति के व्यक्तियों, वस्तुओं के नाम बताता है उसे जातिवाचक संज्ञा कहते है।

A common Noun is the name of all persons or things of same class or kind.

ఒకే జాతికి చెందిన వ్యక్తులు లేదా వస్తువుల పేర్లను తెలుపు పదమును జాతివాచక నామవాచకము అందురు.

उदाः- आदमी, लड़की, नदी, पहाड, नगर, फल

Man, girl, river, mountain, city, fruit.

మనుష్యుడు, బాలిక, నది, పర్వతము, నగరము, పండు.

समूहवाचक संज्ञा - Collective noun సమూహ వాచక నామవాచకము

जो संज्ञा एक ही जाति (या किस्म) के व्यक्तियों तथा वस्तुओं के समूह का उल्लेख करता है उसे समूहवाचक संज्ञा कहते है।

A noun which stands for a number of things as a whole is called a collective noun.

ఒకే జాతికి (లేదా రకమునకు) చెందిన వ్యక్తులు లేదా వస్తువులను గురించి ఒకమాటలో తెలుపు పదమును సమూహ వాచక నామవాచకము అందురు.

उदाः- झुंड, खिलाडी, सेना, लोग

flock, team, army, people

గుంపు, ఆటగాళ్ళు, సైన్యము, ప్రజలు

4. द्रव्यवाचक संज्ञा - Material noun ద్రవ్యవాచక నామ వాచకము

घन, द्रव, तथा वायु पदार्थ के नाम द्रव्यवाचक संज्ञायें कहलाती हैं। (इनको नहीं गिन सकते)

A material noun is the name of such material which have no separate parts.

ఘన, ద్రవ, వాయు పదార్థముల పేర్లను ద్రవ్యవాచక నామవాచకము లందురు.

उदाः- दही, शक्कर, दूध, चावल, किरोसिन, सोना, लोह

Curd, Sugar, Milk, Rice, Dal, kerosine, Gold, Iron.

పెరుగు, చక్కెర, పాలు, బియ్యం, పప్పు, కిరసనాయిలు, బంగారము, ఇనుము.

5. भाववाचक संज्ञा - Abstract noun భావవాచక నామ వాచకము

जो संज्ञा किसी भाव, दशा, रंग या गुण का नाम बता है उसे भाववाचक संज्ञा कहते हैं।

An abstract noun denotes the name of any st action, quality, art or science.

వ్యక్తి లేదా వస్తువు యొక్క రంగు, గుణము, పరిమా మును తెలుపు పదమును భావవాచక నామవాచక మందురు

उदाः- क्रोध, दयालुता, बचपन, सुस्ती, कालिमा, अच्छाई, बीमारी

Angry. Kindness, Childhood, Laziness, Blackness, Goodness, Disease.

కోపము, దయ, బాల్యము, సోమరితనము, నల్లని రంగు, మంచితనము, జబ్బు.

संज्ञाओं की रचना (विशेषणों से)

Formation of nouns (from adjectives)

విశేషణములతో నామవాచకముల నిర్మాణము

कुछ उदाहरणः-

विशेषण	-	**संज्ञा**	**विशेषण**	-	**संज्ञा**
कुशल	-	कुशलता	लम्बा	-	लम्बाई
पूर्ख	-	मूर्खता	अच्छा	-	अच्छाई
ँचा	-	ऊँचाई	बुरा	-	बुराई
मंड	-	घमंडी	लाल	-	लालिमा, लाली
ेला	-	पीलापन	पीला	-	पीलापन
्यासा	-	प्यास	सुन्दर	-	सौंदर्य
बहादुर	-	बहादुरी	मीठा	-	मिठास
कडुआ	-	कडुवापन	कडुवा	-	कडुवापन
मीठा	-	मिठास	छोटा	-	छोटापन
तंदुरुस्त	-	तंदुरुस्ती	उदार	-	उदारता
वीर	-	वीरता	चतुर	-	चतुराई
स्वस्थ	-	स्वास्थ्य	मूर्ख	-	मूर्खता

संज्ञा शब्द

कुछ उदाहरण वाक्य:

नीचे लिखे वाक्यों में संज्ञा शब्द पहचानिये।

Please note the nouns in these sentences

1. **मोहन के घर के पास एक तालाब है।**

   There is a tank near Mohan's house.

   మోహన్ యింటి వద్ద ఒక చెరువు ఉన్నది.

2. **गोदावरी के किनारे पर बडे बडे शहर हैं।**

   There are big towns on the bank of Godavari. గోదావరి ఒడ్డున పెద్ద, పెద్ద పట్టణములున్నవి.

3. **मैं चाय नहीं पीता। मैं दूध पीता हूँ।**

   I don't drink tea. I drink milk.

   నేను తేనీరు త్రాగను. నేను పాలు త్రాగుతాను.

4. **पिताजी अखबार पढ़ते हैं।**

   Father reads newspaper.

   నాన్నగారు వార్తా పత్రిక చదువుచున్నారు.

5. **कई लडके और लडकियाँ तमाशा देखते हैं।**

   Many boys and girls see the magic.

   చాలా మంది బాలురు, బాలికలు తమాషా చూస్తున్నారు.

6. **यह खेल बहुत अच्छा है।**

   This game is very good.

   ఈ ఆట చాలా బాగున్నది.

7. बैल गाडी गाँव की ओर जाती है ।

Bullock-cart goes towards village.

ఎద్దుబండి గ్రామము వైపు వెళ్ళుచున్నది.

8. **आलस्य उन्नति का रोडा है ।**

Laziness is the hindrance to the progress.

సోమరితనము అభివృద్ధికి ఆటంకము.

9. **काश्मीर का सौंदर्य अनुपम है ।**

The beauty of Kashmir is unparellal.

కాశ్మీరు అందము సాటిలేనిది.

10. **उसका कंठस्वर बहुत मधुर होता है ।**

His tone is very melodious.

అతని కంఠస్వరము చాలా మధురముగా వుంటుంది.

(अ) लिंग Gender లింగములు

हिन्दी में केवल दो लिंग हैं । वे हैं 1. पुंलिंग और 2. स्त्रीलिंग (हिन्दी में नपुंसक लिंग नही है । शब्द भी पुंलिंग या स्त्रीलिंग के होते हैं ।)

There are only two genders in Hindi. 1. Masculine Gender 2. Feminine Gender. (There is no Nueter Gender in Hindi. Words belonging to lifeless things also belong to either masculine or femenine gender.)

హిందీలో లింగములు రెండు 1. పుంలింగము 2. స్త్రీ లింగము. (హిందీ భాషలో నపుంసక లింగము లేదు. ప్రాణంలేని వస్తువులు

కూడా పుంలింగము లేదా స్త్రీ లింగమునకు చెంది వుండును.)

उदाः-

लडका	-	boy	-	బాలుడు
आदमी	-	man	-	మనుష్యుడు
कवि	-	poet	-	కవి
अध्यापक	-	teacher	-	ఉపాధ్యాయుడు
बैल	-	bull	-	ఎద్దు
धोबी	-	washerman	-	చాకలివాడు
लडकी	-	girl	-	బాలిక
औरत	-	woman	-	స్త్రీ
कविइत्री	-	poetess	-	కవయిత్రి
अध्यापिका	-	lady teacher	-	ఉపాధ్యాయురాలు
गाय	-	cow	-	ఆవు
धोबिन	-	washer woman	-	చాకలి స్త్రీ

अप्राणि वाचक वस्तुयें :
Lifeless Articles
ప్రాణంలేని వస్తువులు

पुंलिंग :

ग्रंथ	-	book	-	గ్రంథము
शहर	-	town	-	పట్టణము
फूल	-	flower	-	పువ్వు
केला	-	banana	-	అరటిపండు
घर	-	house	-	ఇల్లు

हाथ	-	hand	-	చెయ్యి
पहाड	-	mountain	-	పర్వతము
फल	-	fruit	-	పండు
आम	-	mango	-	మామిడిపండు
सिर	-	head	-	తల
कपडा	-	cloth	-	బట్ట

स्त्री लिंग :

कलम	-	pen	-	కలము
कुर्सी	-	chair	-	కుర్చీ
घडी	-	clock	-	గడియారము
रोटी	-	bread	-	రొట్టె
चीज	-	thing	-	వస్తువు
बात	-	word	-	మాట
गाडी	-	cart	-	బండి
किताब	-	book	-	పుస్తకము
लता	-	creaper	-	పూలతీగ
बेकारी	-	un-employment	-	నిరుద్యోగమ:

लिंग परिवर्तन के कुछ नियम
(एकवचन से-बहुवचन)
Rules of Change of Gender
లింగములు మార్చుటకు నియమములు

1. आकारांत पुंलिंग शब्द एकारांत बनते हैं ।

Words ending with 'Aa' will change into 'Ae'

ఆకారాంత పులింగ శబ్దములు ఏకారాంతములగును.

उदा :- लडका -लडके, घोडा -घोडे
तोता -तोते, कपडा - कपडे

अपवाद : बन्धुत्व बताने वाले आकारांत शब्द नही बदलते ।
उदाः मामा, पिता, राजा, चाचा ।

2. "ई"कारांत स्त्रीलिंग शब्दोंके अंत में 'इयाँ' आता है ।
The words ending with "Ee" will change into "iyan".
ఈకారాంత స్త్రీ లింగ శబ్దములకు చివర ఇయాం వచ్చును.

उदाः- लडकी - लडकियाँ, घडी - घडियाँ
कुरसी -कुरसियाँ, बेटी - बेटियाँ

3. आकारांत स्त्रीलिंग शब्दों के अंत में "एं" जुडता है ।
femenine Words ending with "Aa" will be added "En"
ఆకారాంత స్త్రీ లింగ శబ్దముల చివర "ఏం" వచ్చి చేరును.

उदाः- माता - मातायें, लता - लतायें
कविता - कवितायें, पाठशाला - पाठशालायें

4. कुछ पुलिंग शब्दों के अंत में 'इन' जुडता है ।
"IN" will be added for some words of Masculine
కొన్ని పుంలింగ శబ్దముల చివర "ఇన్" వచ్చి చేరును
చివర వున్న దీర్ఘము హ్రస్వముగా మారును.

उदाः- माली - मालिन, धोबी - धोबिन, दुलहा
लुहार - लुहारिन, पडोस - पडोसिन, भिखारी -

5. कुछ शब्दों के अंत में "नी" और "आनी" जुड़ता
For some words "Nee" or 'Anee' will be added

కొన్ని పదముల చివర 'నీ' మరియు 'ఆనీ' వచ్చి చేరును.

उदाः ऊँट - ऊँटनी, मोर - मोरनी

देवर - देवरानी, सेठ - सेठानी

कुछ उदाहरण वाक्य :-

1. समुद्र का पानी खारा होता है।
   The sea water is salty.
   సముద్రపు నీరు ఉప్పగా వుంటుంది.

2. वह बच्चा रोज गाय का दूध पीता है।
   That child drinks cow's milk daily.
   ఆ పిల్లవాడు రోజూ ఆవుపాలు తాగుతాడు.

3. प्रयाग भारत का प्रसिद्ध तीर्थस्थान है।
   Prayag is the famous pilgrim centre in India.
   ప్రయాగ భారతదేశములోని పెద్ద పుణ్యక్షేత్రము.

4. मेरी बहन रसोई घर में काम करती है।
   My sister works in the kitchen.
   నా సోదరి వంట గదిలో పని చేయును.

5. हाथी बडा जानवर है। उसकी सूंड लम्बी होती है।
   Elephant is a big animal. It's trunk is tall.
   ఏనుగు పెద్ద జంతువు. దాని తొండము పొడవుగా వుండును.

6. मोर खूब नाचता है। मोरनी नाच नही सकती।
   Peacock dances very well. Lady peacock cannot dance.

నెమలి బాగా నాట్యము చేస్తుంది. ఆడ నెమలి నాట్యము చేయజాలదు.

7. वे लडके मैदान में हाकी खेलते हैं ।
Those boys play hockey in the ground.
ఆ బాలురు ఆటస్థలములో హాకీ ఆడుచున్నారు.

8. वे औरतें नदी की तरफ जाती हैं ।
Those women go towards the river.
ఆ స్త్రీలు నదివైపు వెళ్ళుచున్నారు.

9. उस किले का दरवाजा बहुत ऊँचा है ।
The main door of that fort is very high.
ఆ కోట ద్వారము చాలా ఎత్తయినది.

10. गीता की छतरी काली है । सीता की साडी हरी है ।
Gita's umbrella is black. Sita's saree is green.
గీత గొడుగు నల్లనిది. సీత చీర ఆకుపచ్చని రంగులో ఉన్న

(आ) वचन NUMBERS వచనములు

हिन्दी में दो वचन हैं । वे हैं 1) एकवचन और 2) बहुवच
एक व्यक्ति या वस्तु के बारे में बतानेवाला शब्द एकवचन
दोया दो से अधिक वस्तुओं के बारे में बताने वाला शब्द
बहुवचन है ।

There are two kinds of numbers in Hindi. 1. Sin Number and 2. Plural Number. When a noun den only one thing it is called Singular Number. When m than one is ment it is called Plural Number.

హిందీ భాషలో రెండు వచనములు కలవు. 1. ఏకవచనము 2. బహువచనము. ఒక వస్తువు లేదా వ్యక్తిని గురించి తెలియచేయు పదమును ఏకవచనము అందురు. రెండు లేదా అంతకంటె ఎక్కువ వస్తువులను గురించి తెలియచేయు పదములను 'బహు వచనము'లందురు.

उदा:-

एक वचन	बहु वचन
यह लडका पढ़ता है ।	ये लडके पढ़ते हैं ।
This boy reads.	These boys read.
ఈ బాలుడు చదువుచున్నాడు.	ఈ బాలురు చదువుచున్నారు.
वह कपडा अच्छा है ।	वे कपडे अच्छे हैं ।
The cloth is good	These Clothes are good
ఈ బట్ట బాగున్నది	ఈ బట్టలు బాగున్నవి
यह लडकी सुन्दर है ।	ये लडकियाँ सुन्दर हैं ।
This girl is beautiful	These girls are beautiful
ఈబాలిక అందముగా వున్నది.	ఈబాలికలు అందముగా వున్నారు
वह पुस्तक छोटा है ।	वे पुस्तकें छोटे हैं ।
That book is small	Those books are small
ఆ పుస్తకము చిన్నది	ఆ పుస్తకములు చిన్నవి

एकवचन से बहुवचन बनाने के कुछ नियम :

Some of the rules for changing singular into plural:

ఏకవచనమును బహువచనములోనికి మార్చుటకు కొన్ని నియమములు:

1. "आकारांत" पुंलिंग शब्द "एकारांत" बनते हैं ।

Masculine Nouns ending with 'Aa' change into "Ae" -

ఆకారాంత పుంలింగ శబ్దములు ఏకారాంతములగును

उदा:-

लडका	-	boy	-	బాలుడు
घोडा	-	horse	-	గుర్రము
कमरा	-	room	-	గది
तोता	-	parrot	-	చిలుక
लडके	-	boys	-	బాలురు
घोडे	-	horses	-	గుర్రములు
कमरे	-	rooms	-	గదులు
तोते	-	parrots	-	చిలుకలు

नोट : कुछ संस्कृत शब्द और बन्धुत्व बतानेवाले शब्द नही बदलते ।

उदा :- मामा - मामा
चाचा - चाचा
पिता - पिता
महात्मा - माहत्मा
राजा - राजा
परमात्मा - परमात्मा

2. ईकारांत स्त्रीलिंग शब्दों के अंत में 'ई' के स्थान में 'इयाँ' आत है ।

Feminine nouns ending in 'Ee' form the plural by changin "Ee" into "ian"

ఈకారాంత స్త్రీలింగ శబ్దములకు చివర "ఈ" స్థానంలో "ఇయాc" వచ్చును

उदा:-

लडकी	girl	బాలిక
नदी	river	నది
बेटी	daughter	కుమార్తె
कुरसी	chair	కుర్చీ
लडकियाँ	girls	బాలికలు
नदियाँ	rivers	నదులు
बेटियाँ	daughters	కుమార్తెలు
कुरसियाँ	chairs	కుర్చీలు

3. अकारांत स्त्रीलिंग शब्दों के अंत में "एँ" आता है।

Femenine nouns ending in 'अ' form the plural by changing "अ" into "एँ"

అకారాంత స్త్రీలింగ శబ్దముల చివర 'అ' "ఏఁ"గా మారును-

पुस्तक	book	పుస్తకము
औरत	woman	స్త్రీ
मेज	table	బల్ల
बात	word	మాట
पुस्तकें	books	పుస్తకములు
औरतें	women	స్త్రీలు
मेजें	tables	బల్లలు
बातें	words	మాటలు

आकारांत और ऊकारांत स्त्रीलिंग शब्दों के अंत में "एँ" जुडता है।

For Feminine nouns ending in other owels the plural is

formed by adding "एँ"

ఆకారాంత, ఉకారాంత స్త్రీలింగ శబ్దములకు "యేం" వచ్చి చేరును.

उदा:-

माता	-	mother	-	తల్లి
लता	-	creeper	-	తీగ
पठशाला	-	school	-	పాఠశాల
कला	-	art	-	కళ
बहू	-	daughter-in-law	-	కోడలు
मातायें	-	mothers	-	తల్లులు
लतायें	-	creepers	-	తీగెలు
पाठशालायें	-	schools	-	పాఠశాలలు
कलायें	-	arts	-	కళలు
बहुयें	-	daughters-in-law	-	కోడండ్రు

याकारांत स्त्रीलिंग संज्ञाओं के अंत में "याँ" आता है।

Feminine nouns ending in या form their plural by changing 'या' into "याँ"

'యా' చివర వున్న నామవాచకములకు "యాం" వచ్చును.

उदा:-

चिडिया	-	bird	-	పక్షి
गुडिया	-	doll	-	ఆట బొమ్మ
चिडियाँ	-	birds	-	పక్షులు
गुडियाँ	-	dolls	-	ఆట బొమ్మలు

वचन

कुछ उदाहरण वाक्य :

1. हाथी की आँखें छोटी हैं, लेकिन कान बडे हैं ।

   Elephant's eyes are small, but ears are big.

   ఏనుగు కండ్లు చిన్నవి, కాని చెవులు పెద్దవి.

2. उस घोडे का दाम कितना है ?

   What is the price of that horse?

   ఆ గుర్రము వెల ఎంత?

3. उन लडकों को बुलाओ ।

   Call those boys

   ఆ బాలురను పిలువుము

4. सडक पर चार आदमी चलते हैं ।

   Four men are going on the road

   రోడ్డు మీద నలుగురు మనుష్యులు పోవుచున్నారు.

5. पुस्तकें मेज पर रखो ।

   Put the books on the table

   పుస్తకములు బల్లపై ఉంచుము

6. नदियों का पानी समुद्र में मिलता है ।

   The water of the rivers will join in the sea

   నదుల నీరు సముద్రంలో కలుస్తుంది

7. हम रोटियाँ खाते हैं । वे केले खाते हैं ।

   We eat breads. They eat bananas

   మేము రొట్టెలు తింటాము. వారు అరటిపండ్లు తింటారు

समुद्र में मोती मिलते हैं।

We get pearls in the sea

సముద్రములో ముత్యాలు లభిస్తాయి

वे औरतें कहाँ जा रही हैं ?

Where are those women going?

ఆ స్త్రీలు ఎక్కడికి పోవుచూ వున్నారు?

वे विवाह केलिये मालायें बनाते हैं।

They are preparing garlands for the marriage

వారు వివాహము కొరకు దండలు తయారు చేస్తున్నారు

(इ) कारक CASE ENDINGS విభక్తులు

हिन्दी में आठ कारक हैं। कारक और उनकी विभक्तियों
ा विवरण नीचे दिया जाता है।

There are 8 case endings in Hindi. Their names ar
under:

హిందిలోని విభక్తులు 8. వాటిని "కారకములు" అని క
ంటారు. కారకములు, వాటి విభక్తి ప్రత్యయములు
ఇవ్వబడినవి.

कर्ता कारक Nominate Case ప్రథమా విభక్తి

ने, డు, ము, వు, లు

कर्म कारक Objective Case ద్వితియా విభక్తి

को, to ని, ను, ల, గూర్చి

करण कारक Instrumental Case తృతియా విభక్తి

से, with, by చేత, చే, తోడ, తో

4. संप्रदान कारक Dative Case చతుర్థీ విభక్తి
को, केलिये, के वास्ते to, for కొరకు, కై

5. अपादान कारक Ablative Case పంచమీ విభక్తి
से, from , since, than నుండి, వలన, కంటె, పట్టి

6. संबंध कारक Possessive Case షష్ఠీ విభక్తి
का, के, की, of యొక్క

7. अधिकरण कारक Locative Case సప్తమీ విభక్తి
में, पर, in, on లో, లోపల, పైన, మీద

8. संबोधन कारक Vocative Case సంబోధనా విభక్తి
है, अरे, ओ, अजी, o, oh, ఓ, ఓయి, ఓరి, ఓసి

1. कर्ता कारक : ने
काम करने वाले का बोध होता है ।

2. कर्म कारक : को
जिस व्यक्ति या वस्तु पर क्रिया के कार्य का फल पडता है उसे कर्म कारक कहते हैं ।

3. करण कारक : से
क्रिया के साधन का बोध करने वाले संज्ञा या सर्वनाम के रूप हैं ।

4. संप्रदान कारक : को (केलिये, के वास्ते)
जिसके लिये कुछ किया जाय या जिसको कुछ दिया जाय उसका बोध करने वाला रूप ।

अपादान कारक : से

संज्ञा के जिस रूप से अलग होने का बोध होता है वह रूप ।

6. सम्बन्ध कारक : का, के, की ।
संज्ञा के जिस रूप से एक व्यक्ति या वस्तु का दूसरे व्यक्ति या वस्तु से सम्बन्ध प्रकट होता है वह रूप ।

7. अधिकरण कारक : में, पर
संज्ञा के जिस रूप से क्रिया अथवा संज्ञा के आधार का बोध होता है वह रूप ।

8. संबोधन कारक : हे, अरे, ओ, अजी
संज्ञा के जिस रूप से किसी को पुकारने या चेतावनी देने का बोध होता है वह रूप ।

कुछ उदाहरण :-

रामन ने आम खाया ।	कर्ता कारक
महेश ने सिनेमा देखा है ।	कर्ता कारक
उसने काम किया था ।	कर्ता कारक
लीला ने पाठ लिखा होगा ।	कर्ता कारक
मीना ने मोहन को देखा	कर्म कारक
किसान ने बैल को पीटा ।	कर्म कारक
माँ ने बच्चो को चूम लिया ।	कर्म कारक
अध्यापक ने रामू को बुलाया ।	कर्म कारक
जोसफ कलम से लिखता है ।	करण कारक
किसान मजदूरों से काम कराता है ।	करण कारक
बुरे लोगों से दूर रहो ।	करण कारक
शिकारी ने बंदूक से हिरण को मारा ।	करण कारक
आप को (केलिये) एक किताब लाया ।	संप्रदान कारक

तुम अपने भाई को (के वास्ते) क्या खरीदोगे।	संप्रदान कारक
डाक्टर बीमार केलिये दवा लाये।	संप्रदान कारक
लडका पेड पर से गिरा।	अपादान कारक
रमेश राघव से दो साल बडा है।	अपादान कारक
यह काम उससे नहीं हो सकता।	अपादान कारक
लीला बुखार से पीडित है।	अपादान कारक
तुम्हारे भाई का नाम क्या है।	संबंध कारक
गाँव के घर छोटे हैं।	संबंध कारक
उसकी बहन अच्छी है।	संबंध कारक
रामाराव की लडकियाँ मद्रास में हैं।	संबंध कारक
माताजी घर में हैं।	अधिकरण कारक
आप कुरसी पर बैठिये।	अधिकरण कारक
हे, भगवान, मेरी रक्षा करो।	संबोधन कारक
ओ, प्यारे भाइयों, देश की सेवा करो।	

7. सर्वनाम Pronoun సర్వనామము

परिभाषा : जो शब्द संज्ञा के स्थान में उसका अर्थ प्रकट करने केलिय प्रयोग किया जाता है उसे सर्वनाम कहते हैं।

A pronoun is a word used instead of a noun.

నామవాచకమునకు బదులుగా వాడబడు శబ్దములను సర్వనామము లందురు.

सर्वनाम के छः भेद हैं :

There are six types of Pronouns:

సర్వనామములు ఆరు రకములు:

पुरुष वाचक personal పురుషవాచకము
निश्चय वाचक demonstrative నిశ్చయవాచకము
अनिश्चय वाचक indefinite అనిశ్చయవాచకము
प्रश्न वाचक interrogative ప్రశ్న వాచకము
सम्बन्द वाचक relative సంబంధ వాచకము
निज वाचक reflexive నిజవాచకము

पुरुष वाचक सर्वनाम personal pronoun పురుషవాచక సర్వనామము

जिस सर्वनाम से बोलनेवाले, सुननेवाले और विषय से
न्ध रखने वाले का पता चलता है उसे पुरुष वाचक
नाम कहते हैं ।

Personal Pronouns are those which stand for tl
son speaking, spoken to or spoken of.

మాట్లాడువాడు, వినువాడు లేదా ఆ విషయంతో సంబంధ
వాడిని గురించి తెలిపే సర్వనామము పురుష వా
నామము అనబడును.

।:- मैं, हम, तू, तुम, आप, यह, वह, ये, वे
I, we, you, this, that, these, those
నేను, మేము, నీవు, మీరు, తమరు, యిది, ఇ
అది, అతడు, యివి, వీరు, అవి, వారు.

निश्चयवाचक सर्वनाम demonstrative pronoun నిశ్చయ వాచక సర్వనామము

वे सर्वनाम निश्चयवाचक होते हैं जो किसी बात का
ाय सूचित करें ।

A demonstrative pronoun, is one that denotes some person or thing. It also denotes for the same noun already referred to.

వస్తువు లేదా వ్యక్తిని గురించి ఖచ్చితముగా తెలియచేయు సర్వనామములు నిశ్చయ వాచక సర్వనామములు.

उदा:- यह, वह, ये, वे

this, that, these, those

ఇది, యితడు, ఈమె, అది, అతడు, ఆమె,

ఇవి, వీరు, అవి, వారు.

3. अनिश्चय वाचक सर्वनाम indefinite pronoun అనిశ్చయ వాచక సర్వనామము

जो किसी विशेष व्यक्ति या वस्तु का बोध नही करते वे नेश्चयवाचक सर्वनाम होते हैं ।

Indefinite pronouns refer to persons or things in a neral way. (They do not refer to any person or thing in articular)

ప్రత్యేక వ్యక్తి లేదా వస్తువును గురించి తెలుపని సర్వనామములు అనిశ్చయ వాచక సర్వనామములు.

उदा:- कुछ लडके आये । कोई मेरी कलम ले गया । सब औरतें मंदिर जाती हैं ।

Somebody, anybody, nobody, all

కొంత, కొన్ని, కొందరు, అందరు

प्रश्नवाचक सर्वनाम interrogative pronoun ప్రశ్నవాచక సర్వనామము

वाचक सर्वनाम वे होते हैं जो किसी प्रश्न बोध करते

rrogative pronouns are the questions which re-
me explanation of a person or a thing

ఏదయినా వస్తువును గురించి లేదా ఎవరయినా వ్యక్తిని
ప్రశ్నించు సర్వనామములు

:- कौन, क्या, किसका

, what, whose

ు, ఏమి, ఎవరిది

न्धवाचक सर्वनाम relative pronoun సంబంధవాచక
నామము

न्धवाचक सर्वनाम वे होते हैं जो परस्पर सम्बन्ध प्रकट

elative pronoun is one which refers to some noun
oun going before it. It also joins two sentences.

స్పర సంబంధమును తెలియచేయు సర్వనామమును సంబం
ర్వనామము అందురు

:- <u>जो</u> मेहनत करता है <u>सो</u> फल पाता है ।

gets the result <u>who</u> works hard.

వు కష్టపడతాడో వాడు ఫలితం పొందుతాడు.

वाचक सर्वनाम reflexive pronoun నిజవాచక సర్వ
నమము

सर्वनाम से यह प्रकट होता है कि कार्य का प्रभाव
ाले, सुननेवाले या अन्य व्यक्ति पर पडता है ।

Reflexive pronoun shows that the action done by th
subject turns back upon the subject.

వాక్యములోని కర్తను బలపరచుటకు ఉపయోగించబడు సర్
నామమును నిజవాచక సర్వనామము అంటారు. ఇది అని
సర్వనామములకు వాడబడును.

उदा:- आप, आप ही, आप ही आप

myself, ourselves, themselves

నేనే, మేమే, వారికి వారే

(अ) पुरुष Person పురుష

पुरुषवाचक सर्वनाम के तीन भेद हैं।

1. उत्तम पुरुष first person ఉత్తమ పురుష

बोलने वाला या लिखनेवाला अपने लिये जिस सर्वना
का प्रयोग करता है उसे उत्तम पुरुष कहते हैं।

The first person denotes the person speaking or wri
ing?

మాట్లాడువాడు లేదా వ్రాయువాడు తనకు బదులుగా వా
సర్వనామమును ఉత్తమ పురుష అంటారు.

उदा:- मैं (मुझको), हम (हमको)

I (me) we (us)

నేను (నాకు), మేము (మాకు)

2. मध्यम पुरुष second person మధ్యమ పురుష

जो व्यक्ति सुनता है या जिससे वार्तालाप किया जाता
सके लिये प्रयुक्त होनेवाला सर्वनाम मध्यम पुरुष होता है

The second person denotes the person spoken to.

వినువాడు లేదా ఎదుట మాట్లాడేవానికి బదులుగా వాడ బడు సర్వనామమును మధ్యమ పురుష అంటారు. उदा:-

तू	तुम	आप
thou	you	you
నీవు	మీరు	తమరు

3. अन्य पुरुष third person ప్రథమ పురుష లేదా అన్యపురుష

जिसके सम्बन्ध में कुछ कहा या लिखा जाता है उसके लिये अन्य पुरुष प्रयुक्त होता है ।

The third person denotes the person or thing spoken of.

ఎవరిని గురించి అయితే చెప్పబడుతుందో, లేక వ్రాయబడు తుందో దానిని అన్యపురుష (ప్రథమ పురుష) అంటారు.

उदा:- यह, वह, ये, वे

it, he, she, they

అది, వీడు, వారు, ఆమె, వీరు, వారు

प्रश्नवाचक : Question Words

किसी व्यक्ति से कुछ समाचार या समाधान जानने के लिये हम कुछ सवाल पूछते हैं । पूछते समय संदर्भ और विषय के अनुसार कुछ प्रश्नवाचक शब्दों का (सर्वनामों का) प्रयोग करते हैं । उनको प्रश्न वाचक कहते हैं ।

To know some information * or some answer from others we put some questions to them. Then we use some question words. (Interrogetive pronouns). They are called interrogetive words.

మనము ఎవరినుండి అయినా కొంత సమాచారము లేదా సమాధానము తెలిసికొనగోరినపుడు వారిని కొన్ని ప్రశ్నలు వేస్తాము.

అప్పుడు కొన్ని ప్రశ్నవాచక శబ్దములను (సర్వనామములను) ఉపయోగిస్తాము. వాటినే ప్రశ్నవాచకములు అంటాము.

कुछ प्रशनवाचक शब्द :

Some interrogetive words : కొన్ని ప్రశ్నవాచక శబ్దములు

क्या	-	what	-	ఏమి
कौन	-	who	-	ఎవరు
कब	-	when	-	ఎప్పుడు
कहाँ	-	where	-	ఎక్కడ
क्यों	-	why	-	ఎందుకు
किसलिये	-	why	-	ఎందువలన
किधर	-	which side	-	ఏవైపు
कैसा, कैसे	-	How	-	ఎట్లు, ఏలాగు
केतना, कितने	-	How much	-	ఎంత, ఎన్ని

कुछ उदाहरण वाक्य :

वह लडका क्यों रोता है ?

Why is the boy weeping ? బాలుడు ఎందుకు ఏడుస్తున్నాడు ?

अब कितने बजे हैं ?

What time is it now ? ఇప్పుడు సమయం ఎన్ని గంటలైంది ?

आप मैसूर में कब से रहने हैं ?

3. Since what time have you been living in Mysore.
తమరు మైసూరులో ఎప్పటినుండి వుంటున్నారు ?

4. लीलावती का दफतर कहाँ है ?
Where is Leelavathi's office ?
లీలావతి యొక్క ఆఫీసు ఎక్కడ వున్నది ?

हंस गांव में कौन रहते है ?

Who is living in this village ?
ఈ గ్రామములో ఎవరుర వుంటున్నారు ?

6. क्या तुम मेरे साथ सिनेमा आओगे ?
Will you come with me to Cinema ?
నీవు నా వెంట సినిమాకు వస్తావా ?

7. तुम्हारे मामाजी यहा किसलिये आये हैं ?
Why did your uncle come here ?
మీ మామగారు యిక్కడికి ఎందుకు వచ్చారు ?

8. इस कुरसी का दाम कितना है ?
What is the cost of this Chair.
ఈ కుర్చీ వెల ఎంత ?

9. तुम वहां पर कैसे जाओगे ?
How will you go there ?
నీవు అక్కడికి ఎలా వెళ్తావు ?

10. लडके किधर जा रहे थे ?
Where were the boys going ?
బాలురు ఎక్కడికి వెళ్ళుచూ వుండిరి ?

(आ) सर्वनामों के रूपान्तर
Declension of pronouns
సర్వనామములలో మార్పులు

विभक्तियों के कारण सर्वनामों में रूपांतर होते हैं । नं कुछ उदाहरण दिये जाते हैं :

Some changes will take place in pronouns due to case endings. Some examples are given below:

విభక్తుల మూలంగా సర్వనామములలో కొన్ని మార్పులు

జరుగును. క్రింద కొన్ని ఉదాహరణలు యివ్వబడినవి.

(उत्तम पुरुष - एक वचन)
मैं, मैने I నేను
मुझको (मुझे) me నన్ను
मुझसे with me నా చేత
मुझ को for me నా కొరకు, నాకై
मुझसे from me, by me నా నుండి, నా వలన
मेरा, मेरे, मेरी my, mine నా యొక్క
मुझमें, मुझ पर in me, on me నాలో, నా మీద

(उत्तम पुरुष - बहु वचन)
हम हमने we మేము, మనము
हमको (हमें) us మనలను
हम से with us మన చేత
हमको, हमें for us మా కొరకు మాకై
हमसे from us, by us మా నుండి, మా వలన
हमारा, हमारे, हमारी our, our మనయొక్క
हममें, हम पर in us, on u మాలో, మా మీద, మన మీ

तुम (मध्यम पुरुष - एक वचन)

तुम, तुमने you నీవు
तुमको, तुम्हें you నిన్ను, నీకు
तुमसे with you నీచేత, నీతో, నీ తోడ
तुमको, तुम्हे for you నీకై, నీ కొరకు
तुमसे by you, from you, than you నీచేత, నీనుండి, నీకంటె
तुम्हारा, तुम्हारे, तुम्हारी your, yours నీది, నీ యొక్క
तुम में, तुम पर in you, on you నీలో, నీ మీద, నీపైన

आप (मध्यम पुरुष - एक वचन)

आप, आपने you తమరు

आपको to you తమకు, తమను
आपसे with you తమచేత, తమతో
आपको for you తమ కొరకు
आप से than you, by you, from you తమకంటె, తమవలన, తమనుండి
आपका, आपके, आपकी your, yours తమ యొక్క
आप में, आप पर in you, on you తమలో, తమ మీద

वह (अन्य पुरुष - एक वचन)

वह, उसने he వాడు
उसे उसको him, to him వానిని, వానికి
उससे with him వానిచేత, వానితో
उसे, उसको for him వానికై, వాని కొరకు
उससे from him, by him, than him వాని నుండి, వాని వలన, వాని కంటె
उसका, उसके, उसकी his వానిని, వాని యొక్క
उसमें, उस पर in him, on him వానిలో, వానిపైన

वे (उन्य पुरुष - बहु वचन)

वे, उन्होंने they వారు
उनको, उन्हें them, to them వారి, వారికి
उनसे with them వారితో, వారిచేత
उनको, उन्हें for them వారి కొరకు
उनसे from them, by them, than them వారి నుండి, వారి వలన,వారికంటె
उनका, उनके, उनकी their, theirs వారిది, వారి యొక్క

उनमें, उन पर in them, on them వారిలో, వారి మీద

कौन (प्रश्न वाचक - एकवचन)

कौन, किसने who ఎవరు

किसको, किसे whom ఎవరిని, ఎవరికి

किससे whom ఎవరితో, ఎవరిచేత

किसको, किसे for whom ఎవరి కొరకు

किससे from whom, by whom, than whom ఎవరి నుండి, ఎవరి వలన, ఎవరికంటె

किसका, किसके, किसकी whose ఎవరిది, ఎవరి యొక్క

किसमें, किस पर in whom, on whom ఎవరిలో, ఎవరి మీద

विभक्तियों के कारण सर्वनामों के रूपान्तर :

ि कारक "ने"	कर्मकारक "को"
+ ने - मैने	मै + को - मुझको, मुझे
+ ने - तुमने	तुम + को - तुमको, तुम्हें
+ ने - इसने	यह + को - इसको, इसे
ह + ने - उसने	वह + को - उसको, उसे
+ ने - इन्होंने	ये + को - इनको, इन्हें
+ ने - उन्होंने	वे + को - उनको, उन्हें
हम + ने - हमने	हम + को - हमको, हमें
ाप + ने - आपने	आप + को - आपको
कौन + ने - किसने	कौन + को - किसको, किसे
कौन + ने - किन्होंने	कौन + को - किनको, किन्हें

करणकारक - "से"

मैं + से - मुझसे
तुम + से - तुमसे
यह + से - इससे
वह + से - उससे
ये + से - इनसे
वे + से - उनसे
हम + से - हमसे
आप + से - आपसे
कौन + से - किससे
कौन + से - किनसे

सम्बन्धकारक : का, के, की

मैं + का - मेरा, मेरे, मेरी
तुम + का - तुम्हारा, तुम्हारे, तुम्हारी
यह + का - इसका, इसके, इसकी
वह + का - उसका, उसके, उसकी
ये + का - इनका, इनके, इनकी
वे + का - उनका, उनके, उनकी
हम + का - हमारा, हमारे, हमारी
आप + का - आपका, आपके, आपकी
कौन + का - किसका, किसके, किसकी
कौन + का - किनका, किनके, किनकी

सर्वनाम : कुछ उदाहरण वाक्य

1. मैं स्कूल से आता हूँ।

   I come from school నేను పాఠశాల నుండి వస్తున్నాను

2. तुम कहाँ पढ़ते हो ?

   where do you study ? నీవెక్కడ చదువుతున్నావు?

3. वह गुंटूर जाता है। मैं मैसूर से आता है।

   He goes to Guntur, I come from Mysore.

   అతడు గుంటూరు పోతున్నాడు, నేను మైసూరు నుండి వస్తున్నాను.

   ये बाजार जाते हैं, वे घर जाते हैं।

   These men go to bazar, those men go to house.

   వీరు బజారుకు పోతున్నారు, వారు యిండ్లకు పోతున్నారు.

   हम रोज रात को चपातियाँ खाते हैं।

   We eat Chapatis daily night.

   మేము రోజు రాత్రి చపాతీలు తింటాము.

;. आप कहाँ रहते हैं ?

   Where are you living?

   తమరెక్కడ వుంటున్నారు?

7. उस घर में कौन रहता है?

   who is residing in that house?

   ఆ యింటిలో ఎవరు వుంటున్నారు?

   मेरा घर यहाँ से दूर है।

   My house is far from here.

నా యిల్లు యిక్కడి నుండి దూరము.

9. तुम्हारे पिताजी कहाँ रहते हैं ?
Where does your father live?
మీ నాన్నగారు ఎక్కడ వుంటున్నారు?

10. उसकी किताब सुन्दर है, इसकी कलम लाल है ।
His book is beautiful, his pen is red.
అతని పుస్తకము అందముగా వున్నది, అతని కలము ఎఱ్ఱగ వున్నది.

11. उनके साथ कौन जाता है ?
Who goes with him?
అతని వెంట ఎవరు వెళ్తున్నారు?

12. इनके पास कितना पैसा है ?
How much money does he have?
అతని వద్ద ఎంత డబ్బు వున్నది?

13. हमारा गांव बहुत छोटा है ।
Our village is very small. మా గ్రామము చాలా చిన్నది.

14. आपके घर में कितने लोग रहते हैं ?
How many people live in your house?
తమరి యింటిలో ఎంతమంది వుంటున్నారు?

15. तुम किसके साथ पूना जाओगे ?
With whom will you go to Poona?
నీవు ఎవరి వెంట పూనా వెళ్తావు?

8. विशेषण : Adjective: విశేషణము

परिभाष :- चो शब्द संज्ञा या सर्वनाम की विशेषता या गुण प्रकट करता है उसे विशेषण कहते हैं ।

An adjective is a word which tells the kind or quality of a thing or the number of things.

నామవాచకము లేదా సర్వనామము యొక్క గుణమును తెలుపు పదమును "విశేషణము" అందురు.

उदा :- बडा पेड, अच्छा लडका, काला कुर्ता, चार केले

big tree, good boy, black shirt, four bananas

పెద్దచెట్టు, మంచిబాలుడు, నల్లని చొక్కా, నాలుగు అరటి ండ్లు

शेषण के चार भेद हैं :

गुण वाचक Adjective of quality గుణవాచకము

. संख्यावाचक Adjective of number సంఖ్యావాచకము

;. परिमाणवाचक Adjective of quantity పరిమాణ వాచకము

4. सार्वनामिक या नेर्देशक Demonstrative adjective సార్వ నామిక విశేషణము

1. गुण वाचक विशेषण Adjective of quality గుణవాచక విశేషణము -

जिस विशेषण से संज्ञा या सर्वनाम के गुण, आकार, रंग, स्थान, दशा, काल, अवस्था आदि का बोध हो उसे गुणवाचक विशेषण कहते हैं ।

Adjective of quality shows of what kind of a thing is.

నామవాచకము లేదా సర్వనామము యొక్క గుణము, ఆకారము, రంగు, స్థానము, దశ, కాలము, స్థితి మొ. వాటిని తెలియచేయు విశేషణమును "గుణవాచక విశేషణము" అందురు.

उदाः- अच्छा, नाटा, लाल, ऊँचा, पुराना, रोगी

good, short, red, high, old, sick

మంచి, పొట్టి, ఎర్రని, ఎత్తయిన, పాత, రోగిష్టి అయిన

2. संख्यावाचक विशेषण Adjective of number సంఖ్యావాచక విశేషణము

जिस विशेषण से संज्ञा या सर्वनाम की संख्या का बोध हो उसे संख्यावाचक विशेषण कहते हैं ।

Adjective of Number shows how many of a thing there are or in what order.

నామవాచకము లేదా సర్వనామము యొక్క సంఖ్యను తెలియచేయు విశేషణమును సంఖ్యావాచక విశేషణము అందురు

उदाः- दस, पहला, दुगुना, चारों, कोई

ten, first, double, you four, anybody

పది, ఒకటవ, రెండురెట్లు, నలుగురుకలసి, ఎవరైనా

3. परिमाण वाचक विशेषण Adjective of quantity పరిమాణ వాచక విశేషణము

जिस विशेषण से संज्ञा के परिमाण, माप, तौल का हो उसे परिमाण वाचक विशेषण कहते हैं ।

Adjective of quantity shows how much of a thing ther is.

నామవాచకము యొక్క పరిమాణము, కొలత, లేక తూక

మును తెలుపు విశేషణమును పరిమాణ వాచక విశేషణము అందురు.

उदाः- एक सेर घी, दो मीटर कपडा, पाँच लीटर दूध
kilo, metere, litre. సేరు, మీటరు, లీటరు.

4. **सार्वनामिक या नेर्देशक विशेषण** Demonstrative adjective
సార్వనామిక విశేషణము

यदि सर्वनाम विशेषण के रूप में प्रयुक्त हो तो उसे "सार्वनामिक विशेषण" कहते हैं। उसके द्वारा किसी वस्तु के प्रति निर्देश या संकेत होने पर वह निर्देशवाचक विशेषण कहलाता है।

Demonstrative adjective point out which things are ment.

సర్వనామము విశేషణముగా వాడబడినపుడు అది 'సార్వ నామిక' విశేషణము అనబడును. దాని ద్వారా ఏదయిన వస్తువు సూచింపబడినచో అది "నిర్దేశ వాచక విశేషణము" అనబడును.

उदाः- यह पुस्तक, वह लडकी, ये घर, वही कलम
this book, that girl, these houses, the same pen
ఈ పుస్తకము, ఆ బాలిక, ఈ యిండ్లు, అదే కలము

विशेषणों की रचना
Formation of Adjectives
విశేషణముల నిర్మాణము

संज्ञाओं में कुछ परिवर्तन करने से विशेषण बनते हैं । कुछ उदाहरण नीचे दिये जाते हैं ।

Adjectives are formed out of nouns: Some examples are given below:

నామవాచకములలో కొన్ని మార్పులు చేయుట వలన విశేషణములు ఏర్పడును. కొన్ని ఉదాహరణలు క్రింద యివ్వబడినవి:

1. संज्ञाओं के अंत में 'ई' जोडने से:

लालच - लालची	रोग - रोगी
गुण - गुणी	अज्ञान - अज्ञानी
धन - धनी	पश्चिम - पश्चिमी
पंजाब - पंजाबी	सुख - सुखी
काश्मीर - काश्मीरी	भोग - भोगी
उत्तर - उत्तरी	बाहर - बाहरी
लोभ - लोभी	विदेश - विदेशी
दान - दानी	साहस - साहसी

2. संज्ञाओं के अंत मे "ईन" जोडने से :

कुल - कुलीन	युग - युगीन
संग - संगीन	शौक - शौकीन

3. संज्ञाओं के अंत मे "वान" जोडने से :

गुण	-	गुणवान
बल	-	बलवान

धन	धनवान
रूप	रूपवान

4. संज्ञाओं के अंत में 'शाली' जोडने से :

बल - बलशाली	धैर्य - धैर्यशाली
शक्ति - शक्तिशाली	भाग्य - भाग्यशाली

5. संज्ञाओं के अंत में "इक" जोडने से :

पुराण - पौराणिक	दिन - दैनिक
इतिहास - ऐतिहासिक	मास - मासिक
देव - दैविक	नीति - नैतिक
लोक - लौकिक	मूल - मौलिक
नगर - नागरिक	शरीर - शारीरिक
बुद्धि - बौद्धिक	समाज - सामाजिक

6. संज्ञाओं के अंत में "ईय" जोडने से:

भारत - भारतीय	यूरोप - यूरोपीय
दर्शन - दर्शनीय	दया - दयनीय
निंदा - निंदनीय	प्रशंसा - प्रशंसनीय

9. क्रिया VERB క్రియ

परिभाषा : जिस शब्द के द्वारा किसी कार्य का होना या करना प्रकट हो उसे क्रिया कहने हैं ।

A verb is a word that denotes the work of a noun or pronoun.

పనిని తెలుపు పదమును క్రియ అందురు.

क्रिया के दो भेद हैं ।

Verbs are two kinds. క్రియలు రెండు రకములు.

सकर्मक क्रियायें Transtive verbs సకర్మక క్రియలు
अकर्मक क्रियायें Intranstive verbs అకర్మక క్రియలు

1. सकर्मक क्रिया Transtive verb సకర్మక క్రియ

जिस क्रिया का फल कर्ता को छोड कर कर्म पर पडता है उसे सकर्मक क्रिया कहते हैं। जैसे -
मनोज पाठ लिखता है। उमा गीत गाती है।

A verb that takes an object after it is called a transtive verb. as -
The boy flies a kite. Farmer grows wheat in the field.

కర్మల సహాయముతో అర్థమును పూర్తిచేయు క్రియను సకర్మక క్రియ అందురు.
ఉదా: గోపాలుడు పాఠమును చదువుచున్నాడు.
రైతు పొలమును దున్నుచున్నాడు.

अकर्मक क्रिया Intranstive verb అకర్మక క్రియ

जिस क्रिया का फल कर्ता में ही रह जाता है उसे अकर्मक क्रिया कहते हैं। जैसे -
सुन्दरम सोया।
रेणुका रोती है।
वे दौडते हैं। हम बैठे।

An intranstive verb is a verb that denotes an action which does not pass over to an object, or which expresses a state or being. as -
Sundram is sleeping. They are running

కర్మల యొక్క సహాయము లేకయే అర్థము పూర్తిచేయు క్రియను

అకర్మక క్రియ అందురు. ఉదా:

బాలుడు పరుగెత్తుచున్నాడు. చెట్టు పెరుగుచున్నది.

సూచన: దేనిని, వేనిని, ఎవనిని, ఎవరిని (किसको, किनको) (whom, what) అను ప్రశ్నలు వేయగా తగిన జవాబు వచ్చిన యెడల ఆ క్రియ సకర్మక క్రియ. తగిన జవాబు రాని యెడల ఆ క్రియ అకర్మక క్రియ అని గ్రహించవచ్చును.

अकर्मक से सकर्मक बनाने के नियम

Change of intranstive verbs to transtive verbs.

అకర్మక క్రియలను సకర్మక క్రియలుగా మార్చుట.

1. मरना - मारना   पिसना - पीसना
   कटना - काटना   लुटना - लूटना
   निकलना - निकालना   लेटना - लिटाना
   खुलना - खोलना

   खुलना - खोलना   मुडना - मोडना
   फटना - फाडना   फूटना - फोडना
   टूटना - तोडना   बिकना - बेचना
   बंद होना - बंद करना   उठना - उठाना

क्रिया

कुछ उदाहरण वाक्य :

1. कृषक खेत में काम करता है।
   Farmer works in the field
   రైతు పొలములో పని చేస్తున్నాడు

   सरिता एक गीत गाती है।

Saritha sings a song సరిత పాట పాడుచున్నది

3. मजदूर घास काटता है ।

Labourer cuts the grass

కూలివాడు గడ్డి కోయుచున్నాడు

4. नौकर बाजार जाता है ।

Servant goes to bazar నౌకరు బజారుకు పోతున్నాడు

5. लडके स्कूल से आते हैं ।

Boys come from the school

బాలురు పాఠశాల నుండి వస్తున్నారు

6. लडकियाँ खेल के मैदान में दौड रही हैं ।

Girls are running in the play ground

బాలికలు ఆటస్థలములో పరుగెత్తుతూ వున్నారు

7. माँ सबेरे पाँच बजे जागती है ।

Mother wakes up at five o' clock in the morning

అమ్మ ఉదయం అయిదు గంటలకు నిద్రలేస్తుంది

8. गायक मीराबाई का भजन गाता है ।

The singer sings Meerabai's Bhajan

గాయకుడు మీరాబాయి కీర్తన పాడుచున్నాడు

9. बच्चे खाट पर सोते हैं ।

Children sleep on the cot

పిల్లలు మంచము మీద నిద్రపోతున్నారు

10. भाई चिट्ठी लिखता है ।

My brother writes a letter

నా సోదరుడు జాబు వ్రాస్తున్నాడు

11. मामाजी मद्रास में रहते हैं ।
Uncle lives in Madras
మామగారు మద్రాసులో వుంటున్నారు

12. नानी कलकत्ते से आती है ।
Grandmother comes from Calcutta
అమ్మమ్మ కలకత్తా నుండి వస్తున్నది

13. अध्यापक कुरसी में बैठते हैं । लडके बेंचों पर बैठते हैं ।
Teacher sits in the chair. Boys sit on the benches
ఉపాధ్యాయుడు కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. బాలురు బెంచీల మీద కూర్చున్నారు

14. लोग तमाशा देखते हैं ।
People see the magic ప్రజలు తమాషా చూస్తున్నారు

15. दूकानदार तरकारियाँ बेचता है । ग्राहक खरीदते हैं ।
Shop keeper sells vegetables. Buyers buy them
దుకాణాదారుడు కూరగాయలు అమ్ముచున్నాడు. కొనువారు కొంటున్నారు.

(अ) काल TENSE కాలము

पारभाषाः क्रिया का जो रूप कार्य होने या करने का समय बताता है उसे काल कहते हैं । इसके तीन भेद हैं – 1) वर्तमान काल, 2) भूतकाल और 3) भविष्यत् काल ।

Definition: Tense is a change in the form of verb to express the time of an action: There are three tenses. 1) Present tense, 2) Past tense 3) Future tense.

నిర్వచనము: పని జరుగుతున్న సమయమును తెలియజేయుటను ...ము అందురు. హిందీ భాషలో కాలములు మూడు. 1)

వర్తమాన కాలము 2) భూతకాలము 3) భవిష్యత్ కాలము.

(1) वर्तमान काल
Present tense
వర్తమాన కాలము

परिभाषाः क्रिया के जिस रूप से वर्तमान समय में होने वाले कार्य का बोध होता है उसे वर्तमान काल कहते हैं। जैसे - मैं जाता हूँ। हम खाते हैं। तुम पढती हो।

When the action spoken by a verb refers to the "present" time the verb is said to be in the Present Tense; as -
Dinesh plays hocky today.
I am going to Madras.

వర్తమానకాలము జరుగుతున్న కాలమును గురించి తెలుపును.
ఉదా: గోవిందుడు చదువుచున్నాడు.
బాలురు పరుగెత్తుచున్నారు.

वर्तमान काल के तीन भेद हैं :-

(1) सामान्य वर्तमान Present Indefinite (Simple Presen
సామాన్య వర్తమాన కాలము

परिः जिस क्रिया से कार्य का साधारण रूप में, वर्तमान क में होना पाया जाय उसे सामान्य वर्तमान कहते हैं। जैसे - पढता हूँ। वह पढती है। हम पढते हैं।

The Present Indefinite simply mentions a present a
- The sun rises in the east.
Leela washes her own clothes.
He speaks English well.

సామాన్య వర్తమాన కాలము మామూలుగా జరుగుతున్న పనిని గురించి తెలియజేయును.
ఉదా: పక్షులు ఎగురుతున్నవి.
గాలి వీచుచున్నది.

(2) तात्कालिक वर्तमान काल Present Continuous తాత్కాలిక వర్తమాన కాలము

परिः क्रिया के जिस रूप से क्रिया के होने में अपूर्णता प्रकट हो उसे तात्कालिक (अपूर्ण) वर्तमान कहते हैं। (धातु के बाद रहा हूँ, रही हैं - लगाने से तात्कालिक वर्तमान रूप बनता है।)
उदाः- मैं पढ रहा हूँ। हम पढ रहे हैं। वह पढ रही है।

The Present continuous marks an action as going on in the present at the time of speaking; as -
I am doing home work. The boy is running fast.

తాత్కాలిక వర్తమాన కాలము ఆ క్షణంలో జరుగుతూ వున్న పనిని గురించి తెలుపును. ఉదా: నేను చదువుతూ వున్నాను. అతడు పరుగెత్తుతూ వున్నాడు.

) संदिग्ध वर्तमान Doubtful Present
సందిగ్ధవర్తమాన కాలము

परिः क्रिया का जो रूप वर्तमान कालिक कार्य के होने में संदेह प्रकट करता है उसे "संदिग्ध वर्तमान" कहते हैं। (मैं हूँगा, तुम होगे, यह होगा, ये होंगे, मैं हूँगी, तुम होगी, वह होगी, वे होंगी) जैसे - मैं खाता हूँगा। हम खाते होंगे। हम खाती होंगी।

Doubtful present is used to express doubt in the present tense; as -

I may be eating. you may be playing

He may be going.

జరుగుతున్న పని యొక్క సందిగ్ధావస్థను గురించి తెలుపు క్రియను సందిగ్ధ వర్తమాన కాలిక క్రియ అందురు.

ఉదా: నేను చదువుతూ వుండవచ్చును.

మేము తింటూ వుండవచ్చును.

वर्तमान काल

कुछ उदाहरण वाक्य :

1. वह आदमी अखबार पढता है।
   That man reads newspaper
   ఆ మనుష్యుడు వార్తాపత్రిక చదువుతున్నాడు
2. रजनी नारंगी खरीदती है।
   Rajani buys Oranges
   రజని నారింజ పండ్లు కొంటున్నది
3. किसान बैलगाडी चलाता है।
   Farmer drives the bullock-cart
   రైతు ఎద్దుల బండి నడుపుచున్నాడు
4. रेल गाडी पांच बजे रवाना होती है।
   The train starts by five o' clock
   రైలు బండి అయిదు గంటలకు బయలుదేరుతుంది
5. माताजी कपडे सी रही हैं।
   Mother is sewing the clothes
   అమ్మగారు బట్టలు కుట్టుతూ వున్నారు
6. घोडे दौड रहे हैं।

Horses are running గుర్రములు పరుగెత్తుతూ వున్నవి

7. बच्चा रो रहा है ।

Child is weeping బిడ్డ ఏడుస్తూ వున్నది

8. वे पढ़ते होंगे ।

They may be reading వారు చదువుతూ వుండవచ్చు

9. वह आता होगा ।

He may be coming అతడు వస్తూ వుండవచ్చు

10. आप क्या करते हैं?

What are you doing? మీరు ఏమి చేస్తున్నారు?

(2) भूत काल PAST TENSE భూతకాలము

भूतकाल के छः भेद हैं :

1. सामान्य भूतकाल Indefinite Past (Simple Past) సామాన్య భూతకాలము
2. आसन्न भूतकाल Present Perfect ఆసన్న భూతకాలము
3. पूर्ण भूतकाल Past Perfect పూర్ణ భూతకాలము
4. अपूर्ण भूतकाल Imperfect Past అపూర్ణ భూతకాలము
5. संदिग्ध भूतकाल Doubtful Past సందిగ్ధ భూతకాలము
6. हेतुहेतुमद्भूत Conditional Past హేతుహేతుమద్భూత కాలం

1) समान्य भूतकाल :

परि: क्रिया का जो रूप बीते समय का सामान्य बोध करता है उसे समान्य भूतकाल कहते हैं । जैसे - राम ने आम खाया । वह आया ।

The Indefinite Past (Simple Past) simply mentions at past act; as -

Jahangir ruled over India. She worked all day long.

జరిగిపోయిన పని యొక్క సామాన్య వివరమును తెలుపు క్రియా రూపమును సామాన్య భూతకాలము అందురు.

ఉదా: సుందరం పాట పాడెను. లీల వచ్చినది.

2) आसन्न भूतकाल :

परिः क्रिया का जो रूप निकट में समाप्त हुये व्यापार का बोध करता है उसे आसन्न भूतकाल कहते हैं। जैसे -

राम ने केला खाया है। वह आया है।

The Present perfect marks an action having been completed in the Present; as -

I have lost my suit case. Mohan has arrived today.

పని యిప్పుడే పూర్తి అయినట్లుగా తెలియజేయు క్రియా రూపమును ఆసన్న భూతకాలము అందురు.

ఉదా: మాధవరావు యిప్పుడే వచ్చినాడు.

రాణి పాట ముగించినది.

3) पूर्ण भूतकाल :

परिः क्रिया का वह रूप जिससे मालुम हो जाता है कि व्यापा बहुत समय पहले ही पूरा हो चुका है। जैसे -

रामने केला खाया था। वह आया था।

The Past Perfect marks a past action already completed. as

I had read hundred pages by today morning.

భూతకాలములో పని చాల కాలం క్రిందటే పూర్తి అయిన

విషయం తెలియచేయు క్రియారూపమును పూర్ణ భూతకాలము అందురు.
ఉదా: రాణా ప్రతాప్ దేశం కొరకు ప్రాణాలర్పించాడు.
అతడు వచ్చినాడు.

4) अपूर्ण भूतकाल :

परि: क्रिया के जिस भाँप से भूतकाल में होनेवाले काम की अपूर्णता प्रकट हो वह "अपूर्ण भूत" कहलाता है (धातु के बाद ता था, ते थे, ती थी, ती थीं; रहा था, रहे थे, रही थी, रही थीं जोडने से अपूर्ण भूतकालिक रूप बनते हैं) जैसे -
राम केला खाता था । वह आता था ।
गीता गा रही थी । वे रो रही थीं ।

The Imperfect Past (Continuous Past) marks an action as going on in the past. as -
I was busy doing the marriage arrangements. While I was walking on the road I saw a Cobra.

భూతకాలములో అసంపూర్తిగా వున్న పనిని తెలియజేయు క్రియా రూపమును అపూర్ణ భూతకాలము అంటారు.
ఉదా: బాలిక రొట్టె తింటూ వుండెను.
నేను రోడ్డు మీద నడుస్తూ వుంటిని.

5) संदिग्ध भूतकाल :

परि: क्रिया के जिस रूप से भूतकालिक व्यापार के होने में संदेह पाया जाय उसे संदिग्ध भूतकाल कहते हैं । (सामान्य भूतकालिक क्रिया के बाद हूँगा, हूँगी, होगा, होंगे, होगी, होंगी - लगाने से यह काल बनता है । जैसे -
वह आया होगा । उसने खत लिखा होगा ।

Doubtful Past expresses an action which might have taken place in the past; as -
He might have come. He might have written the letter.

భూతకాలములో జరిగిన పని యొక్క సందిగ్ధావస్థను తెలియజేయు క్రియారూపమును సందిగ్ధ భూతకాలము అందురు.
ఉదా: అతడు వచ్చియుండవచ్చును.
ఆమె చదివి యుండవచ్చును.

6) हेतुहेतु मद्भूतकाल :

परिः क्रिया के जिस रूप से यह पता चले कि कार्य भूतकाल में होनेवाला था, पर किसी कारणवशा नहीं हो सका, उसे हेतु हेतु मद्भूत काल कहते हैं। धातु के आगे ता, ते, ती, थीं लगाने से यह क्रिया बनती है। जैसे -
वह दवा खाया होता तो स्वस्थ हुआ होता।
विमला खूब पढी होती तो जरूर पास हुयी होती।

Conditional Past denotes that if certain condition had been fulfilled in the past the action would have been carried out; as -

If he had worked hard, he would have passed in first class

భూతకాలములో జరుగవలసిన పని ఏదో ఒక కారణం వల్ల జరుగకపోవుట అను విషయము తెలియజేయు క్రియారూపమును హేతుహేతుమద్భూత కాలము అందురు.

ఉదా: అతడు మందు తినియుంటే స్వస్థత పొంది యుండేవాడు.
నా వద్ద డబ్బు వుండి యుంటే వ్యాపారం చేసియుండేవాడిని.

भूतकाल

कुछ उदाहरण वाक्य :

1. मै ने यह नाटक देखा ।
   I saw this drama. నేనీ నాటకము చూసితిని

2. रहीम ने पाठ लिखा ।
   Rahim wrote the lesson. రహీమ్ పాఠము

3. हमने अरब सागर देखा ।
   We saw the Arabian sea.
   మేము అరేబియా సముద్రమును చూశాము.

4. वे दिन में सोये ।
   They slept in the day. వారు పగలు నిద్రించి

   आप कब आये हैं ?
   When have you come. మీరెప్పుడు వచ్చియున

   उसने जवाब सीख लिया था ।
   He has learnt the answer.
   అతడు జవాబు నేర్చుకొనినాడు.

7. वह पूना गया होगा ।
   Perhaps he might have gone to poona.
   అతడు పూనాకు వెళ్ళి యుండవచ్చును.

8. वे काकिनाडा जाते थे ।
   They were going to Kakinada.
   వారు కాకినాడ వెళ్తూ వుండిరి.

(3) भविष्यत काल
FUTURE TENSE
భవిష్యత్ కాలము

परिः क्रिया के जिस रूप से आनेवाले समय का बोध हो वह भविष्यत काल कहा जाता है। इसके दो भेद हैं –

1. सामान्य भविष्यत 2. संभाव्य भविष्यत।

The future tells us about an action which will take place in the future time. There are two kinds of future tense. 1. The simple future tense. 2. The contingent future tense.

జరుగబోవు కాలములో జరుగనున్న పనిని తెలుపు క్రియా రూపమును భవిష్యత్ కాలము అందురు.

భవిష్యత్ కాలము రెండు విధములు:

1. సామాన్య భవిష్యత్ కాలము
2. సంభావ్య భవిష్యత్ కాలము

1) समान्य भविष्यत :

परिः क्रिया के जिस रूप से आनेवाले समय में होनेवाले कार्य की समान्य सूचना हो उसे समान्य भविष्यत् काल कहते हैं (क्रिया के अंत में ऊँगा, एगा, एँगे, ऊँगी, एगी, एंगी जोडने से भविष्यत कालिक क्रिया बनती है) जैसे –

रमेश कलम लायेगा। लीला फल खायेगी।

Absolute Future Tense expresses a future action which is certain ; as -

I shall drink coffee. you will teach lesson.

రాబోవు కాలములో జరుగనున్న పని యొక్క సామాన్య రూపమును తెలియజేయు క్రియారూపమును సామాన్య భవిష్యత్కాల మందురు.

ఉదా: రామారావు కలము తెస్తాడు.
సుశీల రేపటి నుండి హిందీ నేర్చుకొనును.

2) संभाव्य भविष्यत :

परि: क्रिया के जिस रूप से आनेवाले समय में होनेवाले कार्य की संभावना हो उसे संभाव्य भविष्यत काल कहते है (भविष्यत कालिक क्रिया के अंतिम गा, गे, गी निकालने से यह क्रिया बनती है) जैसे –

राम खाये। सीता जल्दी आये।

Contingent future tense expresses a probable future as – If you will drink coffee.. whether she will go there.

భవిష్యత్కాలములో జరుగబోవు పనియొక్క సంభావ్యతను సూచించు క్రియా రూపమును సంభావ్య భవిష్యత్కాలమందురు.

ఉదా: అతడు మందులు వాడితే... ఆమె బాగా చదివితే...
రంగడు మంచిగా వుంటే... మనము వ్యాయామము చేస్తే...

भविष्यत काल

कुछ उदाहरण वाक्य :

1. मैं काशी जाऊँगा।

   I will go to Banaras. నేను కాశీ వెళ్తాను.

2. तुम वहाँ कब जाओगे ?

   When will you go there? నీవు అక్కడికి ఎప్పుడు

వెళ్తావు?

3. माली फूल लायेगा।

Gardner will bring flowers. తోటమాలి పూల తెస్తాడు.

4. वह औरत नारंगी बेचेगी।

That woman will sell oranges.

ఆ స్త్రీ నారింజ పండ్లు అమ్మును.

5. वे सुमुद्र तट देखने जायेंगे।

They will go to see the sea shore.

వారు సముద్రతీరము చూచుటకు వెళ్తారు.

6. हम कल नेल्लूर जावें ....

If we will go to Nellore tomorrow ...

మేము రేపు నెల్లూరుకు పోతే ...

(आ) कृदन्त: Participles : కృదంతములు

1. वर्तमान कालिक कृदन्त : Present Participle వర్తమ కాలిక కృదంతము

परिभाषा : जब कोई कार्य करते हुये दूसरा कार्य भी क हैं तब प्रथम कार्य को सूचित करने केलिये "वर्तमान का कृदन्त" का प्रयोग होता है। धातु को 'ता' अयवा "ता ह जोडने से वर्तमान कालिक कृदन्त बनते हैं। ये कर्ता के और वचन के अनुसार बदलते हैं।

The participles which represent an incomplete acti

are present participles. The present participle is formed by adding ता, or ता हुआ to the root of the verb. These will change according to the number and gender of the subject.

ఒక పని కొనసాగిస్తూ మరియొక పనిని చేసినచో మొదటి క్రియను వర్తమాన కాలిక కృదంతము అందురు. ధాతువునకు ता లేక ता हुआ చేర్చబడును. యివి కర్త యొక్క లింగ, వచనములను అనుసరించి మారుతాయి.

उदा: रोता (रोता हुआ) लडका ।

weeping boy. ఏడుస్తున్న బాలుడు

रोते (रोते हुये) लडके

weeping boys. ఏడుస్తున్న బాలురు

रोती (रोती हुयी) औरत

weeping woman. ఏడుస్తున్న స్త్రీ

कभी कभी यह विशेषण के रूप में भी आता है ।

Some times this comes as adjective form.

కొన్నిసార్లు యిది విశేషణముగా కూడా వాడబడును.

उदा: सोता (सोता हुआ) लडका

Sleeping boy: నిద్రించుచున్న బాలుడు

उडती (उडती हुयी) चिडिया ।

flying bird. ఎగురుచున్న పక్షి

दौडते (दौडते हये) घोडे ।

Running horses. పరుగెత్తుచున్న గుర్రములు

उछलती (उछलती हुयी) लडकियाँ

Jumping girls. దుముకుతున్న బాలికలు

र्तमान कालिक कृदन्त को वक्त, समय, बार लगाने से ृदन्त के अंतिम रूप ता ते और ती बन जाते हैं ।

/hen present participle is followed by time (वक्त, बार) ता, ते, ती which ever is necessary will be at the end.

ర్తమాన కాలిక కృదంతము తర్వాత సమయము సూచిం ంచో, కృదంతము చివర సందర్భమును బట్టి ता, ते, ती ు.

बाजार जाते समय

While going to bazar. బజారుకు వెళ్ళుచున్నప్పుడ

स्कूल से आते वक्त

While coming from school స్కూలు నుండి చున్నప్పుడు

शहर से लौटते समय

While returning from the town

పట్టణము నుండి తిరిగి వచ్చునపుడు

खाते वक्त नहीं बोलना चाहिये

We should not talk at the time of e

తినునప్పుడు మాట్లాడ కూడదు

2. भूतकालिक कृदन्त

Past Participle

భూతకాలిక కృదంతములు

परिः सामान्य भूतकाल को आ, ए, ई नियम के अनुसार हुआ, हुये, हुयी जोडने से भूतकालिक कृदन्त बनता है (साधारण रूप में सामान्य भूतकालिक क्रिया, भूतकालिक कृदन्त के बदले प्रयोग की जाती है। यह विशेषण के रूप में भी प्रयुक्त होती है)

The past participle has the same form as the past tense. Some times हुआ is added to the past tense.

సామాన్య భూతకాలిక క్రియకు हुआ, हुये, हुयी చేర్చినచో భూతకాలిక కృదంతము ఏర్పడును. యిది కొన్నిసార్లు విశేషణాంగా కూడ ఉపయోగింపబడును.

दाः पका (पका हुआ) आम

A ripened mango. పండిన మామిడి పండు

लेटी (लेटी हुयी) बिल्ली

A laid cat. పండుకొనిన పిల్లి

पढा लिखा (पढा लिखा हुआ) आदमी

An educated man. చదువుకొన్న మనిషి

मरा (मरा हुआ) शेर

A dead lion. చచ్చిపోయిన సింహము

सोयी (सोयी हुयी) औरत

A slept woman. నిద్రించిన స్త్రీ

3. पूर्वकालिक कृदन्त
Perfect Participle
పూర్వకాలిక కృదంతము

परि: धातु को 'कर' जोडने से पूर्वकालिक कृदन्त बनता है । एक ही कर्ता के दो क्रियायें होने पर उनमें से पहली क्रिया पूर्वकालिक कृदन्त बनती है ।

The perfect participle is formed by adding कर, के or करके to the verb root. The first verb will act as perfect participle.

ధాతువునకు कर చేర్చుట వలన పూర్వకాలిక కృదంతము ఏర్పడును. ఒక కర్తకు సంబంధించిన రెండు క్రియలలో మొద క్రియ పూర్వకాలిక కృదంతముగా పనిచేయును.

उदा: लडका बिस्कट खाकर स्कूल गया ।

Having eaten biscuits the boy went to school.

బాలుడు బిస్కత్తులు తిని బడికి వెళ్లెను.

बच्चा दूध पीकर सो गया

Having drunk milk the child slept

బిడ్డ పాలు త్రాగి నిద్రించెను

वह आदमी सांप को देखकर डर गया ।

Having seen a snake the man feared

మనుష్యుడు పామును చూసి భయపడెను

गाय शेर को देख कर भाग गयी ।

Having seen the lion the cow ran away

ఆవు సింహమును చూసి పారిపోయెను

बिगुल सुनकर चोर भाग गया ।

Having heard the whistle the thief ran awa

ఈల విన్న దొంగ పారిపోయెను

) 'कर' धातु के बाद 'कर' आने से दूसरे कर के
आता है ।

If root verb कर is followed by कर the se
will be changed as के -

कर అను ధాతువు తర్వాత कर వచ్చినచో రెండవ
ుగా के వచ్చును.

उदा.: छात्र पाठ पढके सो गये ।
मजदूर काम करके चले गये। वह चोरी क
गया ।
किसान खेती करके चला गया ।

सकर्मक क्रियाओं के पूर्वकालिक कृदन्त के बा
जाना क्रियायें आने से अकसर 'कर' का लोप ह

If आना, जाना come after the perfect par
transtive verbs 'कर' is not used

సకర్మక క్రియల యొక్క పూర్వకాలిక కృదంతము
आना, जाना, క్రియలు వచ్చినచో తరచుగా कर లోపిం

उदाः सुन आता है । देख जाता है ।
पी जाओ । कर गया । ले जाओ । दे आओ ।

4) एक काम क्रम से करने के संदर्भ में भी 'कर' क
किया जाता है । इसे नित्यता बोधक क्रिया कहते

When a work is done regularly (as practice) कर will be added. This form is called indefinite present tense

ఒక పనిని క్రమముగా (అభ్యాసమువలె) చేయు సందర్భములో కూడ कर వాడబడును. దీనిని నిత్యత్వబోధక క్రియ అందురు

उदा: रोज सबरे व्यायाम किया कर ।

Do exercise everyday morning

రోజూ ఉదయము వ్యాయామము చేయుము

शाम को मंदिर आया करो ।

Come to temple in the evenings

సాయంత్రములందు దేవాలయమునకు వస్తూ వుండుము

रात के दस बजे तक पढा कर ।

Read upto 10 o' clock at night

రాత్రి పదిగంటల వరకు చదువుతూ వుండుము

छोटे बच्चो पर प्रेम दिखाया कर ।

Love the small children. చిన్న పిల్లలపై ప్రేమ చూపుతూ-వుండుము

गरीबों की मदद किया कर ।

Help the poor. బీదలకు సహాయము చేస్తూ వుండుము

(इ) सहायक क्रियायें

Auxiliary verbs - సహాయక క్రియలు

परिभाषाः जो क्रियायें धातुओं के बाद आकर उनकी विशेषता प्रकट करती हैं, उनको सहायक क्रियायें कहते हैं ।

सूचनाः लिंग, वचन और काल के अनुसार केवल सहायक क्रियायें बदलती हैं । सक, चुक, लग, दे, पा, चाह, चाहिये - ये सहायक क्रियायें हैं

An auxiliary verb is one which helps to form a mood or tense of some principle verb.

Note: only auxiliary verb will change due to gender, number and tense

सक, चुक, लग, दे, पा, चाह, चाहिए - are the auxiliary verbs

సహాయక క్రియలు క్రియలోని ప్రత్యేకతను, రీతని తెలియ జేయును. యివి వచ్చినపుడు మూలక్రియ ధాతువు రూపంలో మాత్రమే వుండును. దానిలో ఎలాంటి మార్పు కలుగదు.

సూచన: లింగము, వచనము, కాలము వలన కలుగు మార్పులు సహాయక క్రియల్లో మాత్రమే కలుగును. सक, चुक, लग, दे, पा, चाह, चाहिए అనునవి సహాయక క్రియలు.

1. शक्ति बोधक : "सक"

to show ability or permission

శక్తి బోధకము सक

परिभाषा : किसी काम को करने की शक्ति प्रकट करने

केलिये (या अनुमति मांगते समय) 'सक' का प्रयोग होता है।

An auxiliary verb 'सक' means can. It is added to the root of the verb to express the ability or permission.

ఏదయినా ఒక పనిని చేయుగలము లేక చేయుగలదు అన్న సందర్భములో (అనుమతి కోరునపుడు లేదా యిచ్చునపుడు) सक అను సహాయక క్రియ ఉపయోగింపబడును.

उदा: मैं कर सकता हूँ

I can work. నేను చేయుగలను

तुम लिख सकते हो

you can write. నీవు వ్రాయుగలవు

वह देख सकती है।

she can see. ఆమె చూడగలదు

वे पढ सकते हैं।

They can read. వారు చదువ గలరు

आप तमिल बोल सकते हैं।

You can speak Tamil. తమరు తమిళము మాట్లాడగల

2. समाप्ति बोधक "चुक"

Auxiliary verb "चुक"

సమాప్తి బోధకము "चुक"

परि: किसी काम की समाप्ति करने केलिये 'चुक' सहायक क्रिया का प्रयोग होता है।

An auxiliary verb 'चुक' means 'finish' or 'complete'. It denotes completion of an action.

ఒక పనిని పూర్తి చేయుట లేదా పని పూర్తి అగుటను

తెలియజేయుటకు 'चुक' అను సహాయక క్రియ ఉపయోగింపబడును. తెలుగులో చేసివేసెను, చేసివేసిరి అను అర్థము నిచ్చును.

उदाः मैं सेब खा चुका

I have finished eating an apple

నేను యాపిల్ పండు తినివేసితిని

माधव गीत गा चुका

Madhav has finished singing the song

మాధవ్ పాట పాడివేసెను

तुम कहाँ ठहर चुके

Where have you stayed? మీరు ఎక్కడ బస చేసియుండిరి?

वे सामान ला चुके

They have finished bringing the goods

వారు సామాను తెచ్చివేసిరి

हम भोजन कर चुके

we have finished eating the food

మేము భోజనము చేసి వేసితిమి

प्रणवि पाठ लिख चुकी

Pranavi has finished writing the lesson

ప్రణవి పాఠము వ్రాయుట ముగించివేసినది

आरम्भ बोधक "लग"

to express the begining 'लग'

ఆరంభ బోధకము 'लग'

परिः जब कोई काम शुरू होता है या जारी रहता है तब लग' सहायक क्रिया का प्रयोग होता है ।

'लग' means to begin. It denotes the begining or the continuity of a work.

ఒక పనిని ప్రారంభించుట లేదా కొనసాగించుటను సూచించుటకు 'लग' అను సహాయక క్రియ వాడబడును.

उदाः रहीम लिखने लगा

Rahim began to write. రహీం వ్రాయసాగెను

राधा पढने लगी

Radha began to read. రాధ చదువ సాగెను

छात्र गाने लगे

Students began to sing. విద్యార్థులు పాడసాగిరి

हम सीखने लगे

We began to learn. మేము నేర్చుకొన సాగితిమి

लडकियाँ सीने लगीं

Girls began to sew బాలికలు కుట్టసాగిరి

4. अनुमति बोधक "दे"

to let or allow "दे"

అనుమతి బోధకము "दे"

परिः जब कोई काम करने की अनुमति मांगी जाती है अनुमति दी जाती है तब "दे" सहायक क्रिया का प्रयोग हे है । इसके आने पर क्रियार्थक संज्ञा का अंतिम 'ना' 'ने' ब. जाता है । इसके आने पर भूतकाल में कर्ता के बाद ने प्रत्यय आता है ।

दे means to let or allow. It is used while asking or giving permission to do some act. 'ने' is added to the

subject in past tense

అనుమతి కోరుట లేక అనుమతి యిచ్చుట, ఈ రెండు సందర్భములలో दे అను సహాయక క్రియ ఉపయోగింపబడును. दे వచ్చినపుడు సకర్మక క్రియకు భూతకాలంలో ने ప్రత్యయము వచ్చును.

उदाः मुझे वहाँ जाने दो

Let me go there. నన్ను అక్కడికి వెళ్ళనిమ్ము

उसको करने दीजिये

Please let him do. అతనిని చేయనివ్వండి

तुमको सबेरे भेज दूँगा

I will let you go in the morning

నిన్ను ఉదయం వెళ్ళనిస్తాను

हमें आपकी मदद करने दीजिये ।

Let us help you. మమ్మల్ని మీకు సాయం చేయనివ్వండి

दारोगा ने चोर को छोड दिया ।

Inspector released the thief

ఇన్ స్పెక్టర్ దొంగను వదిలి పెట్టెను

5. अवसर बोधक "पाना"

An auxiliary verb 'पाना' denotes ability or inability

అవకాశబోధకము "पाना"

परिः यह सहायक क्रिया स्वतंत्र रूप में अथवा क्रियार्थक संज्ञा के साथ आती है ('सक' सहायक क्रिया खुद की अशक्तता सूचित करती है जब कि 'पाना' दूसरों की अनुमति नहीं मिलने के कारण विवशता सूचित करती है)

This auxiliary verb is used independently or after the infinitive. (This will have the same meaning which सक has)

ఈ సహాయక క్రియ స్వతంత్రముగాను, క్రియార్థక నామ వాచకముతోను ఉపయోగింపబడును. सक ఏ అర్థములో ఉప యోగించబడునో पाना కూడ అదే అర్థములో వుపయోగింపబ డును. (सक అనునది స్వకీయమైన సమర్థత లేదా అసమర్థతను సూచించును. पाना అనునది యితరులు అనుమతి యివ్వనందున కలిగిన అసమర్థతను సూచించును)

उदाः कल मैं आपके घर नहीं आ पाया

Yesterday I could not come to your house

నిన్న నేను తమ యింటికి రాలేకపోతిని.

तुम नहीं कर पाओगे

you cannot do. నీవు చేయజాలవు

वह नहीं देख पाया

He could not see. అతడు చూడలేకపోయెను

हम नहीं सुन पाये

we could not listen. మేము వినలేకపోతిమి

6. इच्छा बोधक "चाह"

An auxiliary verb 'चाह', ఇచ్ఛా బోధకము 'चाह

किसी वस्तु को या काम को पाने की या करने की प्रकट करते समय 'चाह' सहायक क्रिया का प्रयोग होता इसके आने पर क्रियार्थक संज्ञा का अंतिम 'ना' नहीं बदलता

'चाह' means want. ना is added to the root of th

verb and it will not undergo any change according to the number and gender of the subject.

ఏదయినా ఒక వస్తువును లేదా విషయమును కోరినప్పుడు 'चाह' అను సహాయక క్రియ ద్వారా ఆ కోరిక తెలియపరచ బడును. 'चाह' కు ముందు క్రియార్థ నామవాచకము యొక్క సామాన్య రూపము వుండును. మార్పులన్నియు चाह నకే కలుగును.

उदा : वह किताब चाहता है। बच्चा खिलौने चाहता है।
सरिता सुन्दर साडी चाहती है। वे लोग मंदिर बनाना चाहते हैं।
तुम क्या पढना चाहते हो ? उसने चारमीनार देखना चाहा।
मैं रोज कसरत करना चाहता हूँ। सरला संगीत सीखना चाहती है।

He wants a book. Child wants the toys
Saritha wants a beautiful saree.
Those people want to build a temple.
What do you want to read?
He wanted to see Charminar.
I want to do exercise daily. Sarala wants to learn music.

అతడు పుస్తకము కోరుచున్నాడు.
బిడ్డ ఆటబొమ్మ కోరుచున్నది.
సరిత అందమైన చీరె కోరుచున్నది.
వారు దేవాలయం నిర్మింపగోరుచున్నారు.

నీవు ఏమి చదువ గోరుచున్నావు?
అతను చార్మినారును చూడగోరెను.
నేను ప్రతిరోజు వ్యాయామము చేయగోరుచున్నాను.
సరళ సంగీతము నేర్చుకొన గోరుచున్నది.

7. विवशता सूचक 'चाहिए'
Auxiliary verb "चाहिए"
సహాయక క్రియ "चाहिए"

किसी काम को जरूर करना होगा, इस भाव को सूचित करने केलिये 'चाहिए' का प्रयोग होता है । लिंग, वचन के अनुसार प्रधान क्रिया बदलती है ।

'चाहिए' is being used as indeclinable auxiliary verb. It is used with the infinite to mean 'must' or 'ought to' In the same way चाहिए था is used to mean 'should hav or 'ought to have'.

Note: All the changes will be according to numb and gender of the object (not the subjet). को prepositio will be added after the subject.

ఒక పనిని తప్పక చేయవలెను అని సూచించుటకు चाहि అను సహాయక క్రియ వుపయోగింపబడును. లింగ, వచనములన బట్టి మూల క్రియ మాత్రమే మార్పు చెందును.

उदाः हमको समय पर खाना चाहिए ।
we must have to eat in time
మనము సరియైన వేళకు తినవలెను

हमको समय पर सोना चाहिये था ।
we should have to sleep in time

మనము సరియైన వేళకు నిద్రపోవలెను

उनको गाना चाहिए ।

They should sing. వారు పాడవలెను

लडकों को बोलना चाहिये ।

The boys should talk. బాలురు మాట్లాడవలెను

मझे एक गीत गाना चाहिए ।

I must sing a song. నేనొక పాట పాడవలెను

तुमको फल खाना चाहिए ।

you must eat fruit. నీవు పండు తినవలెను

(ई) संयुक्त क्रियायें

Compound verbs : సంయుక్త క్రియలు

हिन्दी में संयुक्त क्रियाओं का प्रयोग अधिक होता है । कई पसंगों में सहायक क्रियायें अपना अर्थ खो जाती हैं और पहली न) क्रिया में विलीन हो जाती हैं । दोनो क्रियायें मिलकर त क्रिया बन जाती हैं । संयुक्त क्रियाओं के द्वारा क्रिया वेशेषता और तीव्रता प्रकट होती हैं ।

The combination of two verbs is called compound rb. It is used to intensify the meaning. In the compound erbs the principal verb remains unchanged. The sub- oined verb only changes.

హిందీ భాషలో సంయుక్త క్రియలు ఎక్కువగా వాడబడుచున్నవి. చాల సందర్భములలో సహాయక క్రియలు తమ ప్రత్యేక అర్థమును కోల్పోయి, మొదటి క్రియలో కలిసిపోవును. రెండు

క్రియలు కలిసి సంయుక్త క్రియలుగా ఏర్పడును. సంయుక్త క్రియల వలన క్రియలోని ప్రత్యేకత మరియు తీవ్రత తెలియ నగును. लेना, देना, जाना, पडना, डालना, उठना, बैठना, छोडना, रखना, मरना అనునవి సహాయ క్రియలు. యివి క్రియల తర్వాత వచ్చును.

1. लेना : लेना सहायक क्रिया आत्मार्थ में प्रयोग किया जाता है।

   'लेना' shows reflection, appropriation or completion of an action effecting one self.

   'लेना' అను సహాయక క్రియ ఆత్మార్థములో ఉపయోగింప బడును. తెలుగులో 'కొను' అను అర్థములో వినియోగింపబడును.

   उदाः वह रसोई बना लेती है।
   वह अपना काम कर लेता है।
   सुन्दरम तुम पाठ लिख लो।
   मैं एक पतलून खरीद लेता हूँ।

2. देनाः देना सहायक क्रिया दूसरों को कुछ देने के प्रसंग आता है।

   'देना' adds intensity, permission, or completeness.

   'देना' అను సహాయక క్రియ ఇచ్చు అను అర్థములో వాడ బడును. ఇది "పరస్పర పదము"గా ఉపయోగించబడును.

   उदाः मैं उमा को पाठ लिख देता हूँ।
   वह औरत बच्चे को दूध पिला देती है।
   दादाजी मुझे एक अच्छी कलम खरीद देते हैं।

3. जानाः 'जाना' सहायक क्रिया कार्य की करती है।

'जाना' adds finality or continuation and retains the sense of going.

'जाना' అను క్రియ కార్య సమాప్తిని సూచించును. కొన్ని సార్లు జరుగుచున్న కార్యమును సూచించును.

उदाः आ जाना, करके जाना, ले जाना, मिल जाना, भूल जाना, दे जाना, मर जाना, उठ जाना, चला जाना, चीखता जाना।

4. पडना : 'पडना' वह सहायक क्रिया है जो शरीर के (अंगों के) कार्य सूचित करती है।

   'पडना' denotes suddenness or chance. After an infinitive, it means Obligation.

   ఈ క్రియ యింద్రియ వ్యాపారములను సూచించును.

   उदाः दिखाई पडना, सुनाई पडना, रो पडना, जाना पडा, करना पडा, मानना पडा

5. डालनाः 'डालना' एक निश्चय बोधक सहायक क्रिया है। इससे किसी कार्य की निश्चयता प्रकट होती है।

   'डालना' denotes force, and retaining the sense of putting away.

   'डालना' అనునది నిశ్చయ బోధక సహాయక క్రియ. తెలుగులో ధాతువునకు తరువాత 'వేయు' అను మాట చేర్చబడును.

   उदाः तोड डालना, मार डालना, काट डालना, दे डालना, कर डालना।

6. उठना : 'उठना' सहायक किया के रूप में आती है तो आकस्मिकता का बोध होता है।

   'उठना' shows suddenness of action.

ఏదయినా క్రియ అకస్మాత్తుగా జరిగినచో క్రియకు పక్కన उठना జోడించబడును.

उदा: कह उठना, जाग उठना, चौंक उठना, बोल उठना, चीख उठना

7. बैठना : 'बैठना' शब्द सहायक क्रिया के रूप में आने पर आकस्मिकता का बोध होता है ।

   'बैठना' denotes suddenness of completion.

   ఈ సహాయక క్రియ కూడా అకస్మాత్తుగా జరిగిన పనిని సూచించును.

   उदा: कर बैठना, मार बैठना, पूछ बैठना।

8. छोडना : (विच्छेदार्थक) 'छोडना' शब्द विभाजन या विच्छेदन के अर्थ में प्रयोग किया जाता है ।

   'छोडना' denotes seperation or division of work or a thing.

   'छोडना' అను సహాయక క్రియ విభజించుట లేక ఉంచుట అను అర్థములో వాడబడును.

   उदा: कर छोडना, रख छोडना

9. रखना: छिपाने या संरक्षण करने के अर्थ में 'रखना' शब्द का प्रयोग होता है ।

   'रखना' denotes preservation or reservation.

   'रखना' సంరక్షించుట లేక వుంచుట అను అర్థములో ఉపయోగించబడును.

   उदा: मां ने चार अमरुद छिपा रखे ।

   व्यापारी ने लाखों रुपयें कमा रखे ।

   मै ने अपने भाई को रोक रखा ।

10 मरनाः यह सहायक क्रिया तब प्रयोग की जाती है जब किसी का काम हमें अच्छा नहीं लगता ।

'मरना' shows unwillingness of the other party.

ఎదుటి వారు చేసిన పని యిష్టం లేనపుడు 'मरना' అను సహాయక క్రియ ఉపయోగించబడును.

उदाः आ मरा, ले मरा, दे मरा, जा मरा ।

प्रेरणार्थक क्रियायें
Causal verbs - ప్రేరణార్థక క్రియలు

परिभाषा : जिन क्रियाओं से यह मालुम हो जाय कि कर्ता कार्य को खुद न करके किसी दूसरे को उसके करने की प्रेरणा देता है, वे प्रेरणार्थक क्रियायें हैं । ये दो प्रकार की हैं । 1. प्रत्यक्ष 2. परोक्ष । प्रत्यक्ष प्रेरणार्थक क्रिया में कर्ता कर्म के द्वारा काम कराता है । परोक्ष प्रेरणार्थक क्रिया में तीसरा व्यक्ति काम करता है जिसे कर्ता कर्म के द्वारा करवाता है ।

A causal verb is that whose subject will not act di-ly. It denotes an action caused to be done by another it.

1. Direct causative is formed by adding आ to the oot, which means 'to make somebody do a thing'

2. Indirect form is formed with 'वा' added to the root and it means 'to have a thing done through somebody' (third person)

కర్త తాను స్వయముగా ఒక పని చేయక యితరుల ద్వారా చేయించినపుడు 'ప్రేరణార్థక క్రియ ఏర్పడును. మొదటి ప్రేర

ణార్థకములో కర్మ పని చేయును, రెండవ ప్రేరణార్థకములో మూడవ వ్యక్తి పని చేయును'.

उदाः

पढना - पढाना - पढवाना
लिखना - लिखाना - लिखवाना
समझना - समझाना - समझवाना
खेलना - खिलाना - खिलवाना
जोडना - जुडाना - जुडवाना
जागना - जगाना - जगवाना
लेटना - लिटाना - लिटवाना
तोडना - तुडाना - तुडवाना
काटना - कटाना - कटवाना
सोना - सुलाना - सुलवाना
देना - दिलाना - दिलवाना
कहना - कहाना - कहवाना
कहना - कहलाना - कहलवाना
रखना - रखाना - रखवाना
पीटना - पिटाना - पिटवाना
रोना - रुलाना - रुलवाना

10. क्रिया विशेषण
ADVERB
క్రియావిశేషణము

परिभाषा : जिस अव्यय से क्रिया की कोई विशेषता जानी जाय उसे क्रिया विशेषण कहते हैं । जैसे –

अभी जाओ, जल्दी खाओ, थोडा लाओ ।

An adverb is a word that modifies the meaning of a verb. as –

Often, quickly, surely, quite, sometimes.

క్రియను గురించిన విశేష విషయములను తెలియజేయు అవ్యయమును క్రియా విశేషణము అందురు.

ఉదా: ఇప్పుడే వెళ్లుము. త్వరగా నిద్రపొమ్ము. కొంచెము తినుము.

प्रयोग की दृष्टि से क्रिया विशेषण के तीन भेद हैं ।

There are three kinds of Adverbs as per usage.

ప్రయోగమును బట్టి క్రియా విశేషణములు 3 రకములు.

साधारण क्रिया विशेषण :

Simple adverb సామాన్య క్రియా విశేషణము

खूब पढा, अभी लिखो, उधर जाओ

read well, write now, go there

బాగా చదువుము, యిప్పుడే వ్రాయుము, అక్కడికి వెళ్ళుము:

2) संयोजक क्रिया विशेषण :

Conjuctive Adverb సంయోజిక క్రియా విశేషణము

जब स्कल खलता है तब छात्र आते हैं ।

The boys come to school when it opens.
బడి తెరవబడినప్పుడు విద్యార్థులు వస్తారు.

3) अनुबद्ध क्रिया विशेषण :
Reletive Adverb అనుబద్ధ క్రియా విశేషణము

दूध ही पिओ । बात सुन तो लो ।
Where, when, why, how, while
పాలు మాత్రమే తాగుము, మాట వినరాదా

अर्थ के अनुसार क्रिया विशेषण के चार भेद हैं ।
There are four kinds of Adverbs as per meaning
అర్థమును బట్టి క్రియా విశేషణము నాలుగు రకములు

1) काल वाचक Adverb of time కాలవాచకము
अब now యిప్పుడు. तब then అప్పుడు
कल yesterday నిన్న. आज today ఈ రోజు

2) स्थान वाचक Adverb of place స్థానవాచకము
पास near దగ్గర. दूर far దూరము
यहाँ here యిక్కడ. वहाँ there అక్కడ

3) परिमाण वाचक Adverb of quantity పరిమాణవాచ
बहुत many చాల. कुछ some కొంచెము
भारी heavy బరువైన. हलका light తేలికైన

4) रीतिवाचक या भाव वाचक
Adverb of manner రీతి వాచకము
जल्दी quickly త్వరగా. धीरे धीरे slowly నెమ్మ
अवश्य surely తప్పక. ठीक correct సరియైన
इसलिए therefore కాబట్టి. तक till వరకు

क्रिया विशेषण

कुछ उदाहरण वाक्यः

1. जल्दी जाओ ।
   Go quickly. త్వరగా వెళ్ళుము
2. धीरे धीरे खाओ ।. Eat slowly
   నెమ్మదిగా తినుము
3. वह लडकी रोज देर से आती है ।
   That girl comes late daily.
   ఆ బాలిక రోజూ ఆలస్యంగా వచ్చుచున్నది.
4. वे कल जरूर आयेंगे । They will surely come tomorrow
   వారు రేపు తప్పక వస్తారు
5. वह औरत बहुत अच्छा गाती है ।
   That woman sings very well
   ఆ స్త్రీ చాలా బాగా పాడుతుంది

तुम्हारे साथ और कौन कौन आ रहे हैं ?
Who are coming along with you?
నీ వెంట ఇంకా ఎవరెవరు వస్తున్నారు?

वे लोग हैदराबाद कब जायेंगे ?
When will they go to Hyderabad?
వారు హైదరాబాదు ఎప్పుడు వెళ్తారు?

8. वे आज ही कलकत्ता जायेंगे ।

They will go to Calcutta today itself

వారు ఈ రోజే కలకత్తా వెళ్తారు.

11. सम्बन्ध सूचक
Preposition
సంబంధ సూచకము

परिः जो अव्यय संज्ञा या सर्वनाम के पीछे आकर उस वाक्य के दूसरे शब्दों से सम्बन्ध सूचित करते हैं उनको सम्बन्ध सूचक अव्यय कहते हैं।

A preposition is a word that is used with a noun or pronoun to show its relation to some other words in the sentence.

నామవాచకము లేదా సర్వనామము తర్వాత వచ్చి వాక్యములోని యితర పదములతో గల సంబంధమును తెలియజేయు అవ్యయములను సంబంధ సూచకములు అందురు.

उदाः पास, आगे, पीछे, अंदर, बाहर, परे, पर, पर्यंत, सहित, रहित, मात्र, हीन, सरीखा।

near, in front of, behind, in, out, beside, on, till, with, without, only, like.

దగ్గర, ముందు, వెనుక, లోపల, బయట, వేరుగా మీద, వరకు, తోకూడ, లేకుండా, మాత్రము, లేనట్టి, వంటి

नोटः कुछ सम्बन्ध सूचक अव्ययों के आगे "के" अथवा "की" विभक्ति आती है। जैसे - के दूर, के निकट, की ओर

कुछ अव्यय स्वतंत्र रूप में प्रयोग किये जाते हैं। जैसे - सहित, रहित, भर, तक।

कुछ उदाहरण :

1. जानकी के पास तीन सौ रुपये हैं।
There are three hundred rupees with Janaki.
జానకి వద్ద మూడు వందల రూపాయలున్నవి.

2. रजनी घर के बाहर सोती है।
Rajani Sleeps outside the house
రజని యింటి బయట నిద్రపోతున్నది

3. पैसे के बिना तुमको यह खिलौना नहीं मिलेगा।
Without money you cannot get this toy.
డబ్బు లేకుండా ఈ ఆట బొమ్మ నీకు లభించదు.

4. यह शुशीला की तरह गाती है।
This woman sings like Suseela.
ఈమె సుశీలవలె పాడుతుంది.

राम सीता और लक्ष्मण सहित वन गये।
Rama went to forest along with Sita and Lakshmana
రాముడు సీతాలక్ష్మణులతో కలసి అడవికి వెళ్ళెను.

मामाजी के पास पचास रुपये मात्र हैं।
Uncle has only fifty rupees with him.
మామగారి వద్ద యాభై రూపాయలు మాత్రం వున్నవి.

7. वह औरत संतानहीन है।
She has no children. ఆమె సంతానములేని స్త్రీ

8. मनोहर सरीखा सच्चा दोस्त कोई नहीं है।
There is no true friend like Manohar

మనోహర వంటి మంచి స్నేహితుడు ఎవరూ లేరు

9. दो दिन तक वह बंगलूर में रहेगा।
He will be at Banglore for two days
రెండు దినముల వరకు అతడు బెంగుళూరులో వుంటాడు

10. सरिता के पास सिर्फ (केवल) सौ रुपये हैं।
There are only one hundred rupees with Saritha
సరిత వద్ద కేవలము వంద రూపాయలున్నవి

सम्बन्ध सूचक

कुछ उदाहरण वाक्य :

1. हमारे घर के पास एक आम का पेड है।
There is a mango tree near our house
మా యింటి దగ్గర ఒక మామిడి చెట్టు ఉన్నది

2. मंदिर के सामने नारियल के पेड हैं।
There are coconut trees in front of the temple
దేవాలయము ఎదుట కొబ్బరి చెట్లు ఉన్నవి

3. वह औरत नदी की तरफ जाती है।
That woman goes towards the river
ఆ స్త్రీ నది వైపు పోతున్నది

4. कमरे के अंदर (के भीतर) कौन है ?
Who is there in the room గది లోపల ఎవరు

5. लडके घर के बाहर खेलते हैं।
Boys play outside the house
యింటి బయట బాలురు ఆడుతున్నారు

6. छत के ऊपर कौआ बैठता है। Crow sits on the roof
ఇంటి కప్పుపై కాకి వాలును

7. मेज के नीचे एक चूहा है।
There is a rat under the table
బల్ల క్రింద ఒక ఎలుక ఉన్నది

8. रमेश केलिये (के वास्ते) दवा लाओ।
Bring medicine for Ramesh
రమేశ్ కొరకు మందు తెమ్ము

9. पाठशाला यहाँ से बहुत दूर है। School is far from here
పాఠశాల ఇక్కడి నుండి చాలా దూరము

10. रहीम के यहाँ दो हजार रुपये हैं।
There are two thousand rupees with Rahim
రహీమ్ వద్ద రెండు వేల రూపాయలున్నవి

11. लीला सुशीला की तरह गाती है।
Leela sings like suseela
లీల సుశీలవలె (మాదిరిగా) పాడుతుంది

2. वह आदमी गोपालराव के जगह काम करता है।
That man works in the place of Gopal Rao
ఆ మనుష్యుడు గోపాలరావు బదులుగా పని చేస్తున్నాడు

3. तालाब के बीच में एक पर्वत है।
There is a hill in the middle of the tank
చెరువు మధ్యలో కొండ ఉన్నది

14. नारायण के सिवा यह काम कोई नहीं कर सकता।
Except Narayana, nobody can do this work

నారాయణ తప్ప ఎవరును ఈ పని చేయలేరు

15. वह नमक के बिना छाछ पीता है ।

He drinks butter milk without salt

అతను ఉప్పు లేకుండ మజ్జిగ త్రాగుతాడు

16. वे तमिल और तेलुगु के अलावा कन्नड भी जानते हैं ।

They know not only tamil and telugu but also kannada

వారు తమిళము, తెలుగు మాత్రమే కాక కన్నడము కూడా ఎరుగుదురు

17. सुन्दरम जी संस्कृत के सिवा कई भाषायें जानते हैं ।

Mr. Sundaram knows many languages except Sanskrit

సుందరంగారు సంస్కృతము తప్ప చాలా భాషలు ఎరదురు

12. समुच्चय बोधक (योजक)
Conjunction
సముచ్చయ బోధకము

परिभाषाः जो अव्यय दो शब्दों, वाक्यों अथवा वाक्यांश को आपस में मिलाते हैं उनको समुच्चय बोधक अथवा योजक कहते हैं ।

उदाः रमेश और सुरेश बाजार जाते हैं ।

उमा या रमा घर जा सकती हैं ।

A conjunction is a word used merely to join together words or sentences ; as -

Ramesh and Suresh go to bazar

Uma or Rama can go to house

రెండు పదములు, వాక్యములు లేదా వాక్యాంశములను కలుపు పదములను సముచ్చయ బోధకము లందురు.

ఉదా: రమేశ్ మరియు సురేశ్ బజారుకు వెళ్ళుచున్నారు.

ఉమ లేక రమ యింటికి వెళ్ళవచ్చును.

समुच्चय बोधक अव्यय के दो भेद हैं:

There are two kinds of conjunctions:

సముచ్చయ బోధకములు రెండు రకములు:

1. समानाधिकरण बोधक : సమానాధికరణము

परिः जो अव्यय दो प्रधान शब्दों या वाक्यों को जोडते हैं उनको समानाधिकरण योजक कहते हैं।

This one joins two main words or sentences

రెండు ప్రధాన శబ్దములు లేదా వాక్యములను కలుపు పదములు సమానాధికరణములు అనబడును.

उदाः सरला और कमला मेरी बहनें हैं।

तिलक बडे देश भक्त एवं वक्ता थे।

आज वह कलकत्ता जायेगा कि नहीं ?

कबीरदास भक्त ही नही, बल्कि समाज-सुधारक भी थे।

चूंकि तुम चाहते हो, मैं बाजार नहीं जाऊँगा।

Sarala and Kamala are my sisters.

Tilak was a great patriat and orator.

Today will he go to Calcutta or not ?

Kabirdas was not only a pious man but also a Social reformar.

Since you desire it, I will not go to bazar.

సరళ మరియు కమల నా చెల్లెండ్రు.
తిలక్ గొప్ప వక్త మరియు దేశ భక్తుడు
ఈ రోజు అతడు ఢిల్లీ వెళ్తాడా లేక వెళ్ళడా?
కబీరుదాసు భక్తుడే కాక, సంఘ సంస్కర్త కూడ.
నీవు కోరుతున్నావు కనుక నేను బజారుకు వెళ్లను.

2) व्यधिकरण बोधक : వ్యధికరణము

परि: जो अव्यय प्रधान वाक्य से आश्रित वाक्य को जोडते हैं उनको "व्यधिकरण बोधक" कहते हैं ।

This kind joins the clause to the main sentence

ప్రధాన వాక్యమును ఆశ్రిత వాక్యముతో కలుపు పదములు వ్యధికరణ బోధకములు:

उदाः वह ऐसा दीखता है मानों कंगाल है ।
वे सच्चे देश भक्त हैं जो कष्ट सहते हैं ।
उसने चोरी की इसलिये जेल में रखा गया ।
जो खूब पढता है सो अच्छे अंक पाता है ।
यद्यपि वह अधिक धनवान नहीं है, तथापि गरीबों की मदद करता है ।

He seems as if he is very poor.
They are true patriots who bear the sufferings.
He stole something so he was put in jail.
He who reads well gets good marks.
Though he is not so rich, he helps the poor.

అతడు చాలా పేదవానిలా కనిపిస్తున్నాడు.

కష్టములు సహించేవాడే గొప్ప దేశభక్తుడు.

అతడు దొంగతనం చేశాడు కాబట్టి జైలులో వేయబడ్డాడు.

ఎవడైతే బాగా చదువుతాడో వాడు మంచిమార్కులు సంపాదిస్తాడు.

అతడు ఎక్కువ ధనవంతుడు కాక పోయినప్పటికీ, బీదలకు సహాయం చేస్తాడు.

13. विस्मयादि बोधक
Interjection
ఆశ్చర్యార్థకము

परि: जो अव्यय मन के शोक, हर्ष, विस्मय, घृणा, आदि भाव प्रकट करते हैं, उनको विस्मयादि बोधक अव्यय कहते हैं। इन अव्ययों के बाद (!) चिह्न लगाया जाता है। जैसे —

शाबाश ! खूब दौडा। हाय ! उसकी बेटी मर गयी।

छः ! यह बार बार चोरी करता है। ओह ! राधा वहाँ क्यों गयी ?

Well ! you ran well. Alas! Her daughter is dead.

Fie ! this fellow steals frequently

Ah ! why Radha went there?

శబాశ్ ! బాగా పరుగెత్తావు.

అయ్యో పాపం ! ఆమె కుమార్తె చనిపోయింది.

ఛీ ! వీడు మాటిమాటికి దొంగతనం చేస్తున్నాడు.

అరె ! రాధ అక్కడికి ఎందుకు వెళ్ళింది?

विस्मयादि बोधक के और कुछ उदाहरणः

Interjection, some more examples:

ఆశ్చర్యార్థకము: మరికొన్ని ఉదాహరణలు:

शोक बोधक : हाय, बापरे, आह, ओह, हे राम आदि ।

Alas. అయ్యో

हर्ष बोधक : शाबास, वाहवाह, धन्य, अहा आदि

very good, well done ఓహో, ఆహా

आश्चर्य बोधक : अहो, ओहो, है आदी ।

Aha, Ah, oh ఓహ్, ఆహా

स्वीकार बोधक : ठीक, हाँ, अच्छा आदि ।

yes, good మంచిది, ఖచ్చితంగా మంచిది

संबोधन बोधक : हे, रे, अरी, अरे, ओ, आदि

Hello అయ్యో, ఒరే, ఓసీ

विजय सूचक : आहाहा, वाह वाह

Hurray, welldone భళాభళా, బలే బలే

14. वाक्य Sentence వాక్యము

परिभाषाः कहने या लिखने वाले का पूरा भाव जो शब्द समूह प्रकट करता है उसे 'वाक्य' कहते हैं ।

A sentence is a group of words which makes complete sense.

పూర్తి అర్థమునిచ్చు పదముల సముదాయమును వాక్యము అందురు.

स्वरूप के अनसार वाक्य के तीन भेद हैं ।

There are three kinds of sentences

వాక్యములు 3 రకములు

1. सरल वाक्य : Simple sentence : సరళ వాక్యము
2. मिश्रित वाक्य : Complex sentence : సంక్లిష్ట వాక్యము
3. संयुक्त वाक्य : Compound sentence : సంయుక్త వాక్య

1. सरल वाक्य : जिस वाक्य में एक उद्देश्य और एक विषय हो वह सरल वाक्य कहलाता है। जैसे –
मनोहर खेलता है। सुनील का कलम मेरे जेब में है।

A sentence which contains only one subject and predicate is called a simple sentence; as –

He bought a pen. Dog runs fast.

ఒక కర్త మరియు ఒక క్రియ కలిగియుండు వాక్యము సరళ వాక్యము అందురు.

ఉదా: మనోహర్ ఆడుచున్నాడు.

సునీల్ కలము నా జేబులో వున్నది.

2. मिश्रित वाक्य :

जिस वाक्य में एक प्रधान वाक्य और उस पर आश्रित या अधिक खंड वाक्य हों वह "मिश्रित वाक्य" कहलाता जैसे – उसने कहा कि सुरेश कुमार अच्छा गायक है।

ఒక ప్రధాన వాక్యము, దానిపై ఆధారపడిన ఒకటి రెండు అసంపూర్ణ వాక్యములు ఉన్న వాక్యమును "సంక్లిష్ట క్యము" అందురు.

ఉదా : నేను జ్వరముతో బాధపడుచున్నాను కనుక నే స్కూలుకు రాలేను.

A sentence which contains one principal clause a one or more subordinate clauses is called a complex se

tence, as -- I cannot go to school because I am not well.

3. संयुक्त वाक्य :

परि : जिस वाक्य में दो या दो से अधिक सरल वाक्य निरपेक्ष रूप से मिले होते हैं वह संयुक्त वाक्य कहलाता है। जैसे –

मैं वहाँ जाऊँगा पर चाय पीकर जाऊँगा।

दूध मीठा होता है और गुणकारी भी है।

A sentence which contains at least two principal clauses is called a compound sentence, as --

Birds fly and fishes swim.

రెండు లేక అంతకంటె ఎక్కువ సరళ వాక్యములు కలిసి యుండు వాక్యమును సంయుక్త వాక్యము అందురు.

ఉదా : పాలు తీయగా వుంటాయి, మరియు బలమును కూడ యిస్తాయి.

15. वाच्य VOICE వాగర్థము

वाच्य तीन प्रकार के हैं।

1. कर्तृ वाच्य 2. कर्म वाच्य 3. भाव वाच्य

There are three voices in Hindi :-

1. Active voice 2. Passive voice 3. Impersonal vc

క్రియా రూపమును బట్టి వాగర్థములు మూడు విధ

1. కర్త్రర్థకము 2. కర్మార్థకము 3. భావార్థకము

1. कर्तृ वाच्य में कर्ता की प्रधानता होती है।

In the active voice the person or thing denote

subject will do some thing.

కర్త్రర్థకములో కర్త ప్రధానముగా వుండును

अरुण एक खत लिखता है ।

Arun writes a letter. అరుణ్ ఒక జాబు వ్రాస్తున్నాడు

मैं रामायण पढ रहा हूँ ।

I am reading Ramayana

నేను రామాయణము చదువుతూ వున్నాను.

मोहन फल खाता है ।

Mohan eats fruit. మోహన్ పండు తింటున్నాడు

2. कर्म वाच्य passive voice కర్మార్థకము

कर्म वाच्य में कर्म की प्रधानता होती है ।

In the passive voice something is done to the person or thing denoted by the subject

కర్మార్థకములోని కర్మ ప్రధానముగా వుండును

राम से रावण मारा गया ।

Ravana was killed by Rama

రాముని చేత రావణుడు చంపబడెను

बिल्ली से चूहा मारा गया ।

Rat is killed by the cat

పిల్లి చేత ఎలుక చంపబడెను

उमा से काम किया गया ।

The work has done by Uma

ఉమ చేత పని చేయబడెను

भाव वाच्य Impersonal voice భావార్థకము

भाव वाच्य में केवल भाव की प्रधानता होती है ।
(अकर्मक क्रिया भाव वाच्य में बदलती है)

The impersonal voice is formed from an Intransitive verb as it is formed in the passive voice (In this voice the verb always remains in the third person masculine singular)

భావార్థకములో భావమే ప్రధానము. అకర్మక క్రియలు భావార్థకములుగా మారును.

हमसे यहाँ बैठा नही जाता

We cannot sit here. మేమిక్కడ కూర్చొన జాలము

मुझ से यह काम किया नहीं जाता ।

I cannot do this work. నాచేత ఈపని చేయబడదు

घोडे से नहीं दौडा जाता ।

Horse cannot run. గుర్రము పరుగెత్తజాలదు

वाच्य बदलना : कुछ उदाहरण वाक्य

राम ने रावण को मारा (कर्तृ वाच्य)
राम से रावण मारा गया (कर्म वाच्य)

Rama killed Ravana. Ravana was kill by Rama

రాముడు రావణుని చంపెను

రామునిచేత రావణుడు చంపబడెను

रावण ने सीता को चुराया (कर्तृ)
रावण से सीता चुरायी गयी । (कर्म)

Ravana kidnapped Sita

Sita was kidnapped by Ravana

రావణుడు సీతను దొంగిలించెను
సీత రావణునిచేత దొంగిలించబడెను

3. हनुमानजी ने लंका को जला दिया (कर्तृ)
हनुमानजी से लंका जला दिया गया (कर्म)
Hanuman burnt down Lanka
Lanka was burnt down by Hanuman
హనుమంతుడు లంకను కాల్చివేసెను
లంక హనుమంతుని చేత కాల్చివేయబడెను

4. चोर ने सोने का हार चुराया (कर्तृ)
चोर से सोने का हार चुराया गया (कर्म).
The thief stole a gold necklace
A gold necklace was stolen by the thief
దొంగ బంగారు గొలుసు దొంగిలించెను
బంగార్పు గొలుసు దొంగచేత దొంగిలించబడెను

5. माँ चाय बनाती है (कर्तृ)
माँ से चाय बनायी जाती है (कर्म)
Mother prepares tea.
Tea is prepared by mother
అమ్మ తేనీరు తయారు చేస్తున్నది
అమ్మ చేత తేనీరు తయారు చేయబడుచున్న

6. हम कल नाटक देखेंगे (कर्तृ)
हम से कल नाटक देखा जायेगा (कर्म)
Tomorrow we shall see a drama
Tomorrow a drama will be seen by us
మేము రేపు నాటకము చూస్తాము

రేపు నాటకము మా చేత చూడబడును

7. दक्षिण भारत में चावल अधिक खाते हैं (कर्तृ)
दक्षिण भारत में चावल अधिक खाया जाता है (कर्म)
In South India people eat rice more.
In South India rice is eaten more by people
దక్షిణ భారతంలో (ప్రజలు) బియ్యం ఎక్కువగా తింటారు.
దక్షిణభారతంలో (ప్రజలచే) బియ్యం ఎక్కువగా తినబడు చున్నవి

8. ये कपडे कौन लाया (कर्तृ)
ये कपडे किससे लाये गये (कर्म)
Who brought these clothes?
By whom were these clothes brought?
ఈ దుస్తులు ఎవరు తెచ్చారు
ఈ దుస్తులు ఎవరిచేత తేబడ్డాయి

लडकियाँ रंग बिरंगे फूल चुनती हैं (कर्तृ)
लडकियों से रंग बिरंगे फूल चुने जाते हैं (कर्म)
Girls pick up different coloured flowers
Different coloured flowers are picked up by girls
బాలికలు రంగురంగుల పూలు ఏరుతున్నారు.
బాలికల చేత రంగురంగుల పూలు ఏరబడుచున్నవి

रोगी ने दवा नहीं खायी (कर्तृ)
रोगी से दवा नहीं खायी गयी (कर्म)
The patient did not take medicine
Medicine was not taken by the patient

16. उपसर्ग : PREFIX

परिभाषा: उपसर्ग वे शब्दांश हैं जो शब्दों के आगे आकर उनके अर्थ में विशेषता लाते हैं। हिन्दी भाषा में संस्कृत, हिन्दी और उर्दू भाषाओं के उपसर्ग पाये जाते हैं।

The Epithet, put before a word to form another new word is known as prefix:

Ex: able - unable - appear - disappear.

మాటలకు ముందు చేర్చబడి వాటి అర్థములో ప్రత్యేకతను కలిగించు శబ్దాంశములను ఉపసర్గలు అందురు. హిందీ భాషలో సంస్కృతము, హిందీ మరియు ఉర్దూ భాషల ఉపసర్గలు వున్నవి.

उदाहरण:

सु	—	अच्छा	—	सुपुत्र, सुगम, सुनागरिक
प्र	—	अधिक	—	प्रचार , प्रभाव, प्रबल
कु	—	बुरा	—	कुकर्म, कुचरित्र, कुचाल
उप	—	अप्रधान, गौण	—	उपनाम, उपवन, उपमंत्री
अप	—	बुरा, विरुद्ध	—	अपयश, अपमान, अपकार
परि	—	आसपास, पूर्ण	—	परिजन, परितोष
दुस्	—	बुरा	—	दुस्तर, दुष्कर, दुस्साहस
दुर्	—	कठिन	—	दुर्गम, दुर्गुण
व	—	हीन	—	अवगुण, अवनति
ते	—	अधिक	—	अतिदीन, अतिदूर
ा	—	विरुद्ध, हरएक	—	प्रतिदिन प्रतिकूल, प्रतिबंध
	—	भिन्न	—	विदेश, विज्ञान
अनु	—	पीछे	—	अनुचर, अनुगमन, अनुज

अभि	– ओर, सामने	– अभियुक्त, अभिमुख, अभिप्राय
निस्, निर	– निषेध	– निस्सहाय, निरायुध, निरापद,
नि	– रहित	– निडर
भर	– पूर्णता	– भरपूर, भरपेट
गैर	– भिन्न	– गैरहाजिर, गैर कानून
बद	– बुरा	– बदबू, बदसूरत
बे	– बिना	– बेकसूर, बेसहारा, बे परवाह
कम	– थोडा	– कमदाम, कमजोर
सर	– मुख्य	– सरदार, सरपंच

17. प्रत्यय : Suffix : ప్రత్యయములు

परिभाषा : प्रत्यय शब्दों के अन्त में जोडे जाते हैं । इनके कारण शब्दों के अर्थ में विशेषता आ जाती है । प्रत्यय दो प्रकार के हैं –

1. कृत प्रत्यय और 2. तद्धित प्रत्यय ।

धातुओं के अंत में जिन प्रत्ययों के जोडनेसे क्रिया को छोडकर दूसरे शब्द बनते हैं उन्हें कृत प्रत्यय कहते हैं । कृत प्रत्यय जोडने से बननेवाले शब्द कृदन्त हैं ।

धातुओं को छोड कर अन्य शब्दों के अंत में जिन प्रत्य के जोडने से दूसरे शब्द बनते हैं उनको तद्धित प्रत्यय क हैं । इस प्रकार बने शब्द तद्धितान्त हैं ।

The epithet added at the end of a word to form ar new word is known as suffix:

Eg : King – Kingdom

ప్రత్యయములు మాటలకు చివర జోడింపబడును.

వలన శబ్దములోని అర్థములో గొప్ప మార్పు సంభవించును. ప్రత్యయములు రెండు రకములు:

1. కృత ప్రత్యయములు 2. తద్ధిత ప్రత్యయములు :

కృత ప్రత్యయములు చేర్చుట వలన ఏర్పడిన మాటలను కృదంతములనియు, తద్ధిత ప్రత్యయములు చేర్పుట వలన ఏర్పడిన మాటలను తద్ధితాంతములు అనియు అందురు.

प्रत्यय : कुछ उदाहरण

ऊ	–	खाऊ, कमाऊ, लडाकू
क	–	चालक, घातक
वैया	–	गवैया, खेवैया
अक्कड	–	पियक्कड, घुमक्कड, बतक्कड
आऊ	–	टिकाऊ
इया	–	बढिया, घटिया
नी	–	सुँघनी, कतरनी, धौंकनी
अंत	–	गढंत
आई	–	लडाई, कमाई, बुराई
आहट	–	घबराहट, चिल्लाहट
आवा	–	चढावा, बहावा
आर	–	सुनार, लोहार
वाला, हारा	–	गाडीवाला, दूधवाला, लकडहारा
ई	–	सरदी, तेली, गरमी
पा	–	बुढापा
त्व	–	स्वामित्व, गुरुत्व, नेतृत्व
मा	–	लालिमा, गरिमा
ता	–	प्रभुता, लघुता
इया	–	लुटिया, बिटिया

त — रंगत, संगत
रा — संपेरा, लुटेरा, बसेरा
व — वैष्णव, मानव, दानव
य — माधुर्य, आलस्य
पन — बचपन, लडकपन

Prefix : Some examples

in - inability, inefficient, incorrect
de - detach, decompose, decrease
un - unkind, unfortunate, unimportant, unholy.
dis - disappear, disqualify
im - impatience, imported
ex - expose, export

Suffix : Some examples

ness – goodness, sadness, illness
ful – grateful, cheerful, careful
ous – generous, gracious
ry – bravery, robbory
less – useless, merciless

ఉపసర్గలు : కొన్ని ఉదాహరణలు

అను – అనుచరుడు, అనుకరించుట
అప – అపకారము, అపవాదు
నిర్ – నిర్దయ, నిరాటంకము

సు	—	సువాసన, సుపుత్రుడు
ప్ర	—	ప్రబలము, ప్రచారము
ఉప	—	ఉపకారము, ఉపమంత్రి
పరి	—	పరిపూర్ణము, పరిజనుడు
అతి	—	అతిదూరము, అతిశయము
వి	—	విజ్ఞానము, వినాశము
అభి	—	అభిమానము, అభిసారిక
అవ	—	అవమానము, అవగుణము
దుర్	—	దుర్మార్గము, దుర్గుణము
దుస్	—	దుస్సాధ్యము, దుస్సాహసము

ప్రత్యయములు : కొన్ని ఉదాహరణలు

వాడు	—	మంచివాడు, చెడ్డవాడు, బండివాడు
బోతు	—	తిండిబోతు, తిరుగుబోతు, వదరుబోతు
గాడు	—	వేటగాడు, ఆటగాడు, పాటగాడు
ది	—	మంచిది, చెడ్డది
పడు	—	భయపడు, గాయపడు
చు	—	ప్రేమించు, ద్వేషించు
పు	—	ఎరుపు, నలుపు, తెలుపు, పిలుపు
ు	—	దానవుడు, మానవుడు, వైష్ణవుడు
్వము	—	నేతృత్వము, సంపాదకత్వము
తనము	—	చిన్నతనము, ముసలితనము

18. लोकोक्तियाँ PROVERBS సామెతలు

1. अब पछताये होत क्या जब चिडिया चुग गई खेत !
   గత జలసేతు బంధనం (చేతులు కాలిన తర్వాత ఆకులు పట్టుకొన్నట్టు)
2. एक पंथ दो काज । ఒకే దెబ్బకు రెండు పిట్టలు
3. खोदा पहाड निकली चुडिया ।
   కొండను త్రవ్వి ఎలుకను పట్టినట్టు
4. चिराग तले अंधेरा । దీపం క్రిందే చీకటి
5. चोर की दाढी में तिनका ।
   గుమ్మడికాయల దొంగ భుజాలు తడుముకొన్నట్లు
6. जैसा देस वैसा भेस । ఏ రోటి దగ్గర ఆ పాట
7. नाच न जाने आंगन टेढा ।
   ఆడలేక మద్దెల ఓడు అన్నట్లు
8. नीम हकीम जान का खतरा
   నీ చేతి మాత్ర వైకుంఠ యాత్ర
9. धोबी का गधा न घर का न घाट का
   రెంటికి చెడిన రేవడు
10. पहले आत्मा फिर परमात्मा ।
    యింట్లో దీపం వెలిగించి తర్వాత మందిరంలో వెలిగించు
11. मान या न मान मैं तेरा मेहमान ।
    జుట్టు పట్టుకొని బయటికి ఈడిస్తే చూరు పట్టుకొని ్రవేలాడుట

12. साँप मरे न लाठी टूटे ।

పాము చావాలి కాని కర్ర విరగకూడదు

13. हाथी के दाँत खाने के और दिखाने के और ।

చెప్పేదొకటి చేసేదొకటి

14. होनहार बिरवान के होत चीकने पात ।

పెరిగే మొక్కకు ఆకులు మెండు

15. हथ-कंगन को आरसी क्यों ?

ముంజేతి కంకణమున కద్దమేల?

16. जिसकी लाठी उसकी भैंस ।

కర్ర గల వానిదే బర్రె

17. दूर के ढोल सुहावने ।

దూరపు కొండలు నునుపు

18. हवन करते हाथ जल गये ।

పుణ్యానికి పోతే పాపం ఎదురైంది

19. गंगा गये गंगादास, जमुना गये जमुनादास ।

ఏ యేటి దగ్గర ఆ పాట పాడేవాడు (అవకాశవాది)

20. अंत गता सो गता ।

మంచి పనికి మంచి ఫలితం వుంటుంది.

19. विलोम शब्द
Antonyms
వ్యతిరేక పదములు

स्वीकार × तिरस्कार Accept × reject	అంగీకరించు × తిరస్కరించు
शक्तता × अशक्तता Ability × inability	శక్తత × అశక్తత
गैरहाजिर × हाजिर Abscond × appear	లేకుండుట × ఉండుట
जागना × सोना Awake × sleep	మేల్కొనుట × నిద్రించుట
तेज × मंद Active × inactive	చురుకైన × మందబుద్ధిగల
जोड़ना × अलग करना Attach × detach	అతికించుట × వేరుచేయుట
ऊसर × उपजाऊ Barren × fertile	ఊసరభూమి × సారవంతమై:
साहस × डरपोक Bold × cowardly	ధైర్యము × అధైర్యము

बुरा × अच्छा Bad × good	}	చెడు × మంచి
सुन्दर × भद्दा (असुन्दर) Beautiful × ugly	}	అందమైన × అందవిహీనమైన
आदि × अंत Begining × ending	}	ప్రారంభము × ముగింపు
विश्वास × अविश्वास Belief × doubt	}	నమ్మకము × అపనమ్మకము
तेज × मंदबुद्धि Bright × dull	}	చురుకైన × మందబుద్ధిగల
तोडना × जोडना Break × link	}	పగులగొట్టుట × జోడించుట
सस्ता × महंगा Cheap × dear	}	చౌక × ఖరీదైన
खुश × दुखी Cheerful × sorrowful	}	సంతోషముతో × దుఃఖముతో
सावधान × असावधान Careful × careless	}	జాగ్రత్త × అజాగ్రత్త
साफ × गंदा Clean × dirty	}	పరిశుభ్రమైన × అపరిశుభ్రమైన

सुविधापूर्ण × असुविधा पूर्ण Comfortable × uncom-fortable	సౌకర్యముగల × అసౌకర్యముగల
बनाना × बिगाडना Create × destroy	తయారుచేయుట × నాశనము చేయుట
खंडन × मंडन Condemn × approve	ఖండించుట × సమర్థించుట
जीतना × हारन Conquer × defeat	గెలుచుట × ఓడిపోవుట
सही × गलत Correct × incorrect	సరియైన × సరికాని
अंधेरा × उजाला Dark × light	చీకటి × కాంతి
मरा × जीवित Dead × alive	చనిపోయిన × జీవించిన
खर्च × जमा Debit × credit	ఖర్చు × జమ
गहरा × उथला Deep × shallow	లోతైన × లోతులేని

आत्मरक्षा × आक्रमण Defend × attack	ఆత్మరక్షణ × దండెత్తుట
चुस्त × सुस्त Diligent × lazy	చురుకైన × సోమరి
देरी × जल्दी Delay × quick	ఆలస్యము × తొందర
निराशा × आशा Despair × hope	నిరాశ × ఆశ
अयोग्य × योग्य Dishonest × honest	అయోగ్యము × యోగ్యము
दुश्मन × दोस्त Enemy × friend	శత్రువు × మిత్రుడు
अंत × प्रारंभ End × begining	ముగింపు × ప్రారంభము (చివర) × (మొదలు)
बाहरी × भीतरी External × internal	పైపైని × లోలోని
विश्वास × अविश्वास Faith × doubt	నమ్మకము × అపనమ్మకము
कलपित × यदार्थ Fictitious × real	కల్పితము × యధార్థము
भरपूर × खाली Full × empty	నిండుగా × ఖాళీగా

भूलना × याद रखना Forget × remember	} మరచుట × జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట
लाभ × नष्ट Gain × loss	} లాభము × నష్టము
संतोष × दुख Glad × sad	} సంతోషము × దుఃఖము
उदार × कृपण Generous × mean	} ఔదార్యముగల × నీచమైన
कृतज्ञ × कृतघ्न Grateful × ungrateful	} కృతజ్ఞతగల × కృతజ్ఞతలేని
अपराधी × निरपराधी Guilty × innocent	} అపరాధి × అమాయకుడు
उद्दंड × साधु Harsh × gentle	} దురుసు × సాధువైన
सुन्दर × भद्दा (असुंदर) Handsome × ugly	} అందమైన × అందవిహీనమైన
भारी × हलका Heavy × light	} బరువైన × తేలికైన
कठिन × नरम Hard × soft	} కఠినమైన × మెత్తని
स्वस्थ × अस्वस्थ Healthy × unhealthy	} ఆరోగ్యముగల × అనారోగ్యముగల

Hindi	English	Telugu
पवित्र × अपवित्र	Holy × unholy	పవిత్రము × అపవిత్రము
आदर × अनादर	Honour × dishonour	గౌరవము × అవమానము
आशा × निराशा	Hope × despair	ఆశ × నిరాశ
विनयशील × धूर्त	Humble × arrogant	విధేయుడు × అవిధేయుడు
बेकार × व्यस्त	Idle × busy	సోమరి × పనిలో నిమగ్నమైన
आयात × निर्यात	Import × export	దిగుమతి × ఎగుమతి
प्रधान × अप्रधान	Important × unimportant	ప్రధానము × అప్రధానము
बढना × घटना	Increase × decrease	పెరుగుట × తరుగుట
अन्याय × न्याय	Injustice × justice	అన్యాయము × న్యాయము
क्रमरहित × क्रम बद्ध	Irregular × regular	క్రమములేని × క్రమముగల
दयालू × निर्दयी	Kind × unkind	దయగల × దయలేని

असत्य × सत्य Lie × truth	అబద్ధము × నిజము
दया × निर्दया Mercy × cruelty	దయ × నిర్దయ(క్రూరత్వము)
प्राकृतिक × अप्राकृतिक Natural × unnatural	సహజమైన × అసహజమైన
देशी × विदेशी Native × foreign	స్వదేశీ × విదేశీ
नया × पुराना New × old	క్రొత్త × పాత
विनयशील × अविनयी Obedient × disobedient	విధేయుడు × అవిధేయుడు
अक्सर × कभी कभी Often × rearly	తరచుగా × అరుదుగా
आशावादी × निराशावादी Optimistic × passimistic	ఆశావాది × నిరాశావాది
क्रम × क्रमरहित Order × disorder	క్రమములేని × క్రమము
प्रशंसा × निंदा Praise × blame	పొగడ్త × నింద
फायदा × नुकसान Profit × loss	లాభము × నష్టము

प्रतिकूल × अनुकूल
Negative × positive } ప్రతికూలము × అనుకూలము

समानार्थक शब्द
Synonyms
సమానార్థకములు

कुछ उदाहरण :

पुत्र	–	बेटा, सुत, कुमार
पुत्री	–	बेटी, सुता, कुमारी
पति	–	नाथ
पत्नी	–	सती, स्त्री
रुकावट	–	रोडा
सम्राट	–	महाराज
सुन्दर	–	खूबसूरत
साहस	–	धैर्य
मौन	–	चुपचाप
खुशी	–	संतोष, आनंद
असत्य	–	झूंठ
पागल	–	दीवाना
बहुत	–	कई, अनेक
दःख	–	दर्द, व्याकुलता, उदासी
बीमार	–	अस्वस्थ
तन्दुरुस्त	–	स्वस्थ
सत्य	–	सच, वास्तव, यथार्थ